Excellence in Agri Info
KHETI DUNIYAN, PATIALA

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਖ਼ਬਾਰ (ਨਿਊਜ਼-ਪੇਪਰ)
Rs.10/-
All Subject to Patiala Jurisdiction.
www.khetiduniyan.in

ਖੇਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ
ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣੋ
ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ 500/- ਰੁਪਏ
ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ 750/- ਰੁਪਏ
ਚੰਦੇ ਭਰਨ ਲਈ QR ਕੋਡ ਸਕੈਨ ਕਰੋ।

Editor : Jagpreet Singh • RNI/PUNPUN00806 • Issue Dated 28-12-2024 • Vol.42 No.52 • Ph. : 0175-2214575, 90410-14575 • Page : 16 E-mail : khetiduniyan1983@gmail.com

ਪਲੇਠੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਕਣਕ ਅਤੇ ਹਾੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਲਈ ਕਰੇਗੀ ਦੇਸੀ ਘਿਉ ਦਾ ਕੰਮ

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਪਈ ਪਲੇਠੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਹਾੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ, ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਲਈ ਦੇਸੀ ਘਿਉ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਵਕਤ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੀ ਕਾਫੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਸ ਬਾਰਿਸ਼ ਕਾਰਨ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀ ਠੰਡ ਅਤੇ ਪੈ ਰਹੇ ਕੋਰੇ ਤੋਂ ਵੀ ਰਾਹਤ ਮਿਲੇਗੀ। ਪਲੇਠੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਕਾਰਨ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਠੰਡਕ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨੰਬਰਦਾਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੁਹੱਬਤਪੁਰ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਬਲਸੂਆਂ, ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਪਬਰੀ, ਜਗਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਲੂਣਾ, ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਖੇੜਾ ਗੱਜੂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪਈ ਪਲੇਠੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਹਾੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਲਈ ਦੇਸੀ ਘਿਉ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਾਰਿਸ਼ ਆਲੂਆਂ, ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਫ਼ਸਲਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜ ਸੀ। ਕੋਰਾ ਵੀ ਫ਼ਸਲਾਂ 'ਤੇ ਮਾਰੂ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਾਰਿਸ਼ ਤਾਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਗੜੇ ਵਗੈਰਾ ਨਾ ਪੈਣ ਤਾਂ ਇਹ ਬਾਰਿਸ਼ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਵਰਦਾਨ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਸਮੇਤ ਹੋਰਨਾਂ ਦਰੱਖਤਾਂ ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਧੂੜ ਜਮੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਬਾਰਿਸ਼ ਨੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰਿਸ਼ ਕਾਰਨ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਇਰਸ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਖੰਗ, ਜ਼ੁਕਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲਈ ਬਾਰਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਰਗਰ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿੱਚ ਬਾਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ।

ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਮੁਕਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਿੰਨੂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਿੱਚ ਮੋਹਰੀ ਬਣਿਆ

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 57,000 ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਤਪਾਦਨ

70 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 1954 ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਕਿੰਨੂਆਂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਾਲ ਵਾਧਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੂ ਦੇ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ 101 ਏਕੜ ਦਾ ਇਜ਼ਾਫਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਵਧੀਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬਾਗਬਾਨੀ ਸੁਖਦੇਵ ਬਰਾੜ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਿੰਨੂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਿੱਚ ਮੋਹਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਗ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ ਚੋਖਾ ਗਿਆਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਫਲ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਫਾਇਦਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਫਲ ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਵਿਟਾਮਿਨ ਸੀ, ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਐਂਟੀ ਓਕਸੀਡੈਂਟ ਅਤੇ ਭਰਪੂਰ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਫਾਈਬਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੁਸਤ ਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਫਲ ਦੇ 6-7 ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਚਬਾ ਕੇ ਖਾਣ ਨਾਲ ਹਰ ਦਿਨ ਲੈਮੀਨਾਈਟ ਰਾਹੀਂ ਐਂਟੀ ਕਾਰਸੀਨੋਜੈਨਿਕ ਤੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਕੈਂਸਰ ਜਿਹੀ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਸਹਾਈ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਕਾਸ ਅਫਸਰ ਅਮਨ ਔਲਖ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਨ ਲਈ 10 ਤੋਂ 12 ਸਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਕਿੰਨੂ ਦਾ ਬੂਟਾ 4 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਫਲ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। 4 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦੇ ਇੱਕ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੀਜ਼ਨ 25 ਤੋਂ 30 ਕਿਲੋ ਫਲ ਉਤਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਬੂਟੇ ਤੋਂ 1.25 ਤੋਂ 1.50 ਕੁਇੰਟਲ ਫਲ ਉਤਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਕਿੰਨੂ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਨੇ 57,000 ਮੀਟਰਕ ਟਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਅਚਨਚੇਤ ਤਬਦੀਲੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਠੰਢ ਤੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਕਿੰਨੂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੇਮ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਤ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਬਾਗਾਂ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਘਟਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕਿੰਨੂ ਦੇ ਬਾਗ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸੰਭਵ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ 2.50 ਲੱਖ ਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਸੰਦਾਂ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਅਤੇ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਵਾਧੇ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਿੰਨੂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੂ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕਿੰਨੂ ਦੇ ਬਾਗ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੀ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਟੀਮ।

ਪੰਜਾਬ-ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ

ਕਿਸਾਨ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਕਿਉਂ ਅਤੇ ਕੀ ਹੈ ਸੰਕਟ ਦਾ ਹੱਲ?

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਹਰਿਆਣਾ-ਪੰਜਾਬ 1970 ਤੋਂ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਗਵਾਹ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਕਣਕ-ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਸੁਧਰੀਆਂ ਬੌਣਾ ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਬਾਜਰੇ, ਮੱਕੀ, ਜਵਾਰ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਅਨਾਜ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਿਚ 6-10 ਗੁਣਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਰਾਜ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਅਨਾਜ ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਲਾਨਾ ਲਗਭਗ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਧਾਰ ਖੇਤਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਤੇ ਅਨਾਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਹਰਿਆਣਾ-ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉੱਨਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਮਾਡਲ ਰਾਜ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਣਕ-ਝੋਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਚੱਕਰ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ 12 ਟਨ ਵੱਧ ਸਾਲਾਨਾ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ ਮੁਕਤ ਬਣਾਉਣਾ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ।

ਡਾ. ਵੀਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਠਰ,
ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਗਿਆਨੀ,
ਆਈ ਸੀ ਏ ਆਰ-ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
(ਮੋ. 94168-01607)

ਸਾਲ 2024 ਵਿਚ ਸ਼ੰਭੂ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਅੰਦੋਲਨਕਾਰੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ' ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਾਹਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 2022-23 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਬੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 73,673 ਅਤੇ 76,630 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਰਜ਼ ਬਕਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਦਾ ਲਗਭਗ 40,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਰਜ਼ ਬਕਾਇਆ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਸਿਰਫ 27 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਪਰਾਧ ਰਿਕਾਰਡ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, 1995 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 4 ਲੱਖ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਆਤਮ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਲ 2000-15 ਦੌਰਾਨ 16,606 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕੀਤੀ। ਉੱਨਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉੱਚ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਰਗੇ ਰਾਜ ਲਈ ਇਹ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਅਤੇ ਉਪਾਅ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੱਤਰ ਸੂਚਨਾ ਦਫਤਰ ਵੱਲੋਂ 3 ਜੁਲਾਈ 2024 ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤੀ ਖੁਰਾਕ ਨਿਗਮ ਨੇ ਆਰ ਐੱਮ ਐੱਸ 2024-25 ਦੌਰਾਨ 266 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਕਣਕ ਦੀ ਖਰੀਦ ਐੱਮ ਐੱਸ ਪੀ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 121.75 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਕਣਕ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ, 71.25 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਕਣਕ ਹਰਿਆਣਾ ਤੋਂ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 44000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਉਣੀ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਸੀਜ਼ਨ 2023-24 ਵਿਚ 775 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿਚ 1.74 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ 255 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਹਰਿਆਣਾ-ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 58000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਲ 2023-24 ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ 'ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ-ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿਚ 1.02 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉੱਚ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਹੇਠ ਕਿਉਂ ਹਨ ?

1) ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ 5 ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸੀ-2 ਲਾਗਤ ਦੀ ਬਜਾਏ ਏ-2+ਐੱਫ.ਐੱਲ ਲਾਗਤ 'ਤੇ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਲਾਨਾ 40,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਲੁੱਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਲ 1966-67 ਵਿਚ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਨਾਜ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਮੁੱਲ ਨੀਤੀ ਬਣਾਈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਨਤਕ ਫੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਪੀ.ਡੀ.ਐੱਸ.) ਲਈ ਅਨਾਜ ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦਾ ਲਗਭਗ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਪੀ. 'ਤੇ ਖਰੀਦਦੀ ਹਨ। ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਮੁੱਲ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੁੱਲ ਅਤੇ ਲਾਗਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਰ ਸਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ 24 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਸੀ-2 ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਏ-2+ਐੱਫ ਐੱਲ ਲਾਗਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਮੁੱਲ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਸੀ-2 ਲਾਗਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗਲੋਬਲ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ, ਸੀ-2 ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ, ਕਿਸਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਮੁੱਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਏ-2+ਐੱਫ ਐੱਲ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸੀ-2 ਦੀ ਕੀਮਤ' ਤੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਲ 2024 ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ 125 ਲੱਖ ਟਨ ਕਣਕ ਅਤੇ 185 ਲੱਖ ਟਨ ਝੋਨਾ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਤੋਂ 60 ਲੱਖ ਟਨ ਝੋਨਾ ਅਤੇ 72 ਲੱਖ ਟਨ ਕਣਕ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗਣਨਾ ਵਿਚ, ਸੀ-2 ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਏ-2+ਐੱਫ ਐੱਲ ਲਾਗਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਮੁੱਲ ਵਿਚ ਔਸਤ ਅੰਤਰ 700-1200 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਿਰਫ ਇਕ ਸਾਲ-2024 ਵਿਚ, ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰਿਆਣਾ-ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ 40,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

2. ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਮੁੱਲ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਲਾਨਾ 15,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਛੂਟ ਦਿੱਤੀ।

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਸਾਲ 24 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਮੁੱਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਮੰਨਦਿਆਂ ਜਨਤਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਕੁੱਲ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ ਕੇਵਲ 20-30 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਬਾਕੀ 75 ਫੀਸਦੀ ਫਸਲਾਂ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਮੁੱਲ ਤੋਂ ਘੱਟ 'ਤੇ ਖਰੀਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ-ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਕਣਕ-ਝੋਨੇ ਆਦਿ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਲਗਭਗ 30-40 ਦਿਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਜੋ ਉਸ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਖਰੀਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 300-500 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਹਰਿਆਣਾ-ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਲਾਨਾਂ 15,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ। ਅੰਦੋਲਨਕਾਰੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਗ ਫਸਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਰੰਟੀ ਦੇਣ ਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਸ ਲੁੱਟ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

3) ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਏਜੰਟਾਂ/ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ; ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ, ਜਾਅਲੀ ਬੋਲੀ, ਕੱਚੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਪਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 12,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਲੁੱਟ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਸਰ ਛੋਟੂ ਰਾਮ ਨੇ ਸਾਲ-1939 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਪਜ ਮਾਰਕੀਟ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਡਲ ਐਕਟ ਵਿਚਾਰ ਕਰ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਅੱਜ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਿਵਸਥਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ, ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ, ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ, ਜਾਅਲੀ ਬੋਲੀਆਂ, ਕੱਚੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ, ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਖਬਾਰਾਂ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਪਜ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੱਚੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਉਪਜ ਦੀਆਂ ਜਾਅਲੀ ਬੋਲੀਆਂ ਦਿਖਾ ਕੇ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਤੋਂ 200-500 ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਰੁਪਏ ਘੱਟ ਦੀ ਕੱਚੀ ਪਰਚੀ (ਰਸੀਦਾਂ) ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਫਸਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਏਜੰਟਾਂ / ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਦਬਾਅ ਬਣਾ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਫਰਕ ਰਕਮ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰਿਆਣਾ-ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਪਜ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ, ਇਸ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਪਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸਾਲਾਨਾ ਲਗਭਗ 12000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਲੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਉੱਚ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਹਰਿਆਣਾ-ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪੱਖਪਾਤੀ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਲੁੱਟ ਕਾਰਨ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਪਜ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ/ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਾਲਾਨਾ ਅੰਦਾਜਨ 60,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਲੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ, ਹਰਿਆਣਾ-ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਸੀ-2 ਲਾਗਤ 'ਤੇ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਰੰਟੀ ਲਈ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਸਰਕਾਰ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਕਿਸਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਿਧੀ, ਕਿਸਾਨ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵਧਾਉਣ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਸੰਪਰਕ ਖੇਤੀ ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਯੋਗ ਹੱਲਾਂ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਿੱਤ ਵਿਚ, ਹਰਿਆਣਾ-ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ ਮੁਕਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੀ-2 ਲਾਗਤ+50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲਾਭ 'ਤੇ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਰੰਟੀ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਪਜ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਖੇਤੀ ਇਕ ਲਾਭਕਾਰੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਕਰਜ਼ ਮੁਕਤ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਥਾਈ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਜਗਜੋਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਅਤੇ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ,
ਫਾਰਮ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ,
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਮੋ.82839-32427)

ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ
ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ

ਜ਼ਮੀਨ : ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਦਰਮਿਆਨੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਢੁੱਕਵੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਜਲ ਨਿਕਾਸ ਹੋਵੇ ।

ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ : ਖੇਤ ਨੂੰ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਵਾਹੁਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਹਾਗਾ ਫੇਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ : ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਫਸਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਜਨਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪੀ ਐਸ ਐਚ 2080, ਪੀ ਐਸ ਐਚ 1962 ਅਤੇ ਪੀ ਐਸ ਐਚ 996 ਨੂੰ ਚੁਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਦੇਰ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਸਲ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਪਨੀਰੀ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਬੀਜ ਦੀ ਮਾਤਰਾ : 2 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ

ਬੀਜ ਦੀ ਸੋਧ : ਬੀਜ ਨੂੰ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 6 ਗ੍ਰਾਮ ਟੈਗਰਾਨ 35 ਡਬਲਯੂ ਐਸ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਸੋਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਢੰਗ : ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਨੂੰ 60 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੂਰੀ ਤੇ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਬੂਟੇ ਦਾ ਫਾਸਲਾ 30 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਰੱਖ ਕੇ 4-5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਡੂੰਘਾ ਬੀਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਵੱਧ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਬੀਜ ਨੂੰ ਪੂਰਬ-ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬਣਾਈਆਂ ਵੱਟਾਂ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵੱਟ ਦੇ ਸਿਰੇ ਤੋਂ 6-8 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹੇਠਾਂ ਬੀਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਖਾਦਾਂ : ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਪਰਖ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਨੂੰ 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਉ । ਜੇਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਹਲਕੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਨੂੰ ਦੋ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 30 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਪਾਓ । ਫਾਸਫੋਰਸ ਤੱਤ ਲਈ 75 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਬਿਜਾਈ ਮੌਕੇ ਡਰਿੱਲ ਕਰ ਦਿਓ । ਜੇਕਰ ਮਿੱਟੀ ਪਰਖ ਮੁਤਾਬਕ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 20 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਵੀ ਡਰਿੱਲ ਕਰ ਦਿਉ । ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਰੂਪਨਗਰ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਵਿਚ ਪੋਟਾਸ਼ ਤੱਤ ਲਈ 40 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ।

ਤੋਰੀਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜੀ ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ 10 ਟਨ ਗਲੀ ਸੜੀ ਰੂੜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਫਸਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਜਿਸ

ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ

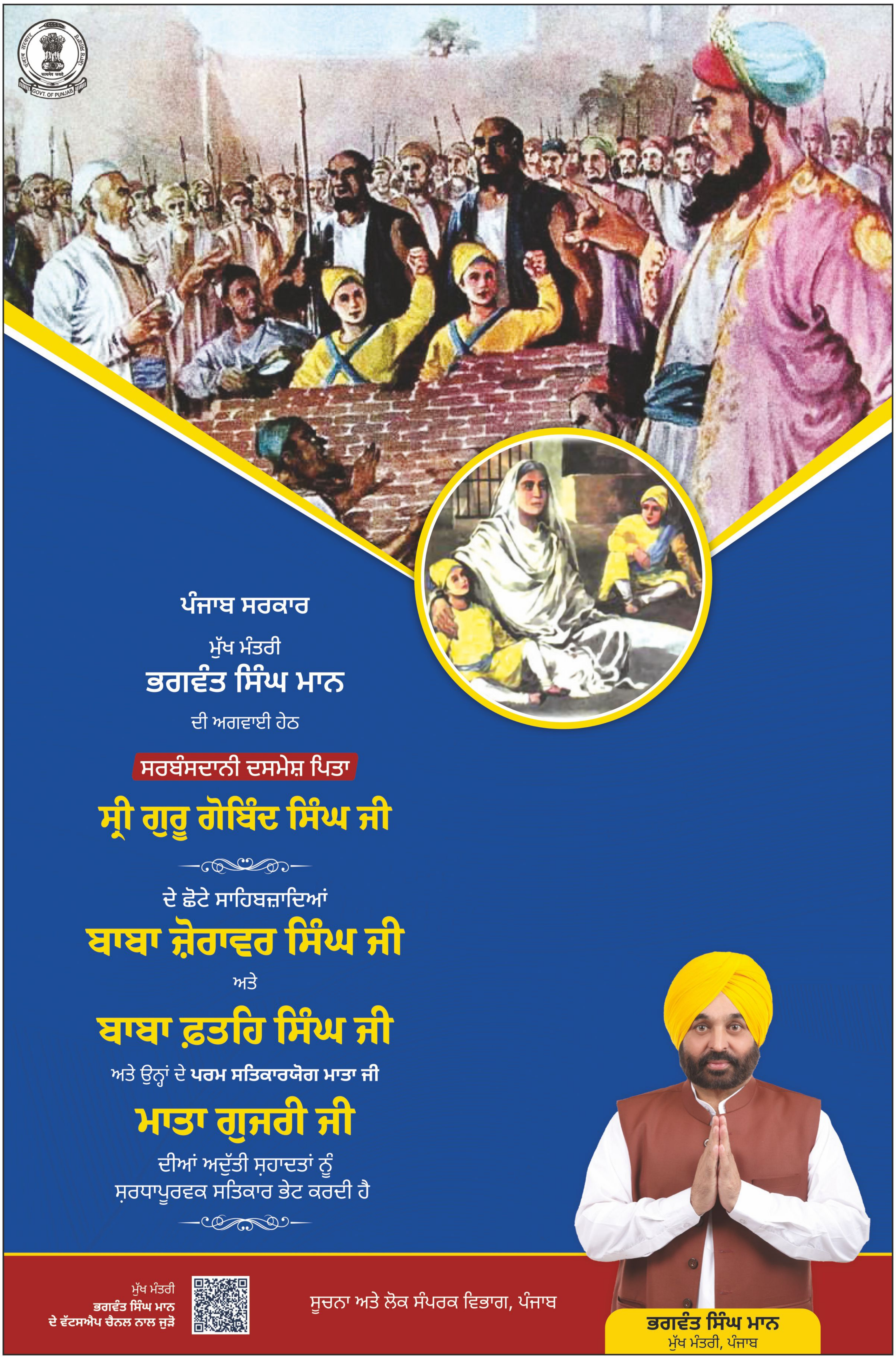

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਪਤਾਹਿਕ

KHETI DUNIYAN

An Exclusive Agricultural Weekly

ਰਜਿਸਟਰਡ ਆਫਿਸ :
9-ਏ, ਅਜੀਤ ਨਗਰ,
ਪਟਿਆਲਾ

ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਆਫਿਸ :
ਕੇ.ਡੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਰੋਡ,
ਨੇੜੇ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਮਾਰਕੀਟ,
ਪਟਿਆਲਾ-147001
ਫੋਨ : 0175-2214575, ਮੋ.90410-14575
ਈ-ਮੇਲ : khetiduniyan1983@gmail.com

www.khetiduniyan.in

ਸਾਲ 42 ਅੰਕ 52
ਮਿਤੀ 28-12-2024

ਐਡੀਟਰ
ਜਗਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਦਫਤਰ
ਪਟਿਆਲਾ
ਫੋਨ : 0175-2214575
ਮੁੰਬਈ
ਦਿੱਲੀ
ਲੁਧਿਆਣਾ
ਬਠਿੰਡਾ

ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ
ਡਾ. ਡੀ.ਡੀ. ਨਾਰੰਗ
ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਡਾ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ
ਡਾ. ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ
ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਛੱਤਰਾ
ਡਾ. ਵਰਿੰਦਰ ਲਾਠਰ

ਕੰਪੋਜ਼ਿੰਗ
ਏਕਤਾ ਕੰਪਿਊਟਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ

ਨੋਟ

★ ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਾਂ, ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਰਾ ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
★ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਭਾਵੇਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਰਾਏ ਜ਼ਰੂਰ ਲਓ।
★ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਪਟਾਰਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

Editor : **JAGPREET SINGH**,
Printer, Publisher and Owner of Weekly **'KHETI DUNIYAN'** Printed at **Vargínia Printers**, Shere-e-Punjab Market, Gaushala Road, Patiala-147001 (Pb.) and published from **Kheti Duniyan**, House No. 9-A, Ajit Nagar, Patiala-147001 (Pb.). E-mail : khetiduniyan1983@gmail.com
Phone No. 0175-2214575, RNI No.**PUNPUN00806**

ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ

ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ ਮਾਹਲਾ (ਮੋ. 98281-08858)

ਹਾਲ ਹੀ 'ਚ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਦੇ ਰੀਓਡੀ-ਜੈਨੇਰੀਓ ਵਿਚ ਜੀ-20 ਸੰਮੇਲਣ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਟਕਰਾਅ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਭੋਜਨ, ਈਧਨ ਅਤੇ ਖਾਦ ਸੰਕਟ ਨੇ ਗਲੋਬਲ ਸਾਊਥ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ, ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਪਿੱਛੇ ਧੱਕਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਰੂਸ-ਯੂਕਰੇਨ ਸੰਘਰਸ਼, ਇਜ਼ਰਾਈਲ-ਹਮਾਸ ਵਿਵਾਦ, ਸੀਰੀਆ ਅਤੇ ਯਮਨ ਦੇ ਘਰੇਲੂ ਯੁੱਧਾਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭੋਜਨ, ਬਾਲਣ ਅਤੇ ਖਾਦ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਖਾਦ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਅੱਜ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਸਮੇਤ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਖਾਦ ਲਈ ਲੰਬੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ, ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਖਾਦ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਸੰਸਦੀ ਸਥਾਈ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (ਅਗਸਤ 2023) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਲਗਭਗ 20% ਯੂਰੀਆ, 50-60% ਡੀਏਪੀ ਅਤੇ 100% ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ (ਐਮ ਓ ਪੀ) ਆਯਾਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2021-22 ਵਿਚ, ਭਾਰਤ ਨੇ 435.95 ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ (LMT) ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ 579.67 LMT ਦੀ ਖਪਤ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਅਹਿਮ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ 'ਤੇ ਸਬਸਿਡੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈ ਹੈ, ਸਾਲ 2012 ਦੀ ਨਵੀਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਛੇ ਨਵੇਂ ਯੂਰੀਆ ਪਲਾਂਟ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ 76.2

ਲੱਖ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਟਨ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਖਾਦ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤੀ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਨਤਕ, ਸਹਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਖਾਦ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਹੋਰਨਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦ ਦਾ ਸੰਕਟ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਡੀ. ਏ. ਪੀ. ਐਨ. ਪੀ. ਕੇ ਦੀ ਥਾਂ ਗੋਬਰ / ਜੈਵਿਕ ਖਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ / ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਸਿਰਫ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਅੱਜ ਖੇਤੀ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਹਤ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘਟਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਖਾਦ ਸੰਕਟ ਉਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋ ਕੇ ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ ਵੱਲ ਵੱਧਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨ ਸਰਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘਟਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਬਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣ

ਕਿਸਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਜਿਣਸਾਂ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਮੰਡੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ

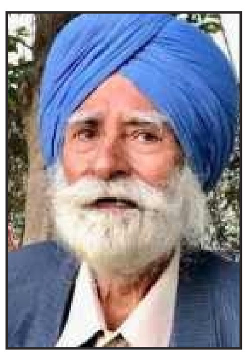

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੋਸਾਂਝ
ਮੋ: 94632-33991

ਕੁਝ ਫਸਲਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਸੌਖ ਨਾਲ ਖਰੀਦ ਕੇ ਤੇ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਵਿਚ ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਬਾਸਮਤੀ, ਤੇਲ ਬੀਜ ਤੇ ਦਾਲਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ,; ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਤੇਲ ਬੀਜਾਂ ਤੇ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ 'ਤੇ ਲਾਗਤਾਂ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਲਾਭ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਅੱਜੋਕੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਲਵੀਆਂ ਖੇਤੀ ਜਿਣਸਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਇੰਨੇ ਉੱਚੇ ਰੱਖੇ ਜਾਣ, ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਝੋਨੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਮਦਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਫਲਾਂ, ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਗਾਹਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿਣਸਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਜਿਣਸਾਂ ਦੀ ਕੁਆਲਿਟੀ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਦਮ ਤੋੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿਣਸਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਾ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕੋਲ ਕੋਲ ਚੇਨ ਅਤੇ ਨਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਮਲਾ ਹੈ, ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਵਿਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੀ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਆਪਣੀਆਂ ਖੇਤੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਰ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਵਿਚ ਵੀ ਵਜ਼ਨ ਹੋਵੇ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇਕ ਖਪਤਕਾਰ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ''ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫਲ ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਦੇ, ਇਹ ਫਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਸਸਤੀਆਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।''

ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ''ਏਦਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸਾਨੂੰ ਸੂਤ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਫਲ ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਂਦੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ, ਫਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਓ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸੌਦਾ ਤੋਲਣ ਲਈ ਵੀ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਣੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਦਾਗੀ-ਫਾਗੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਸਾਫ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਫੇਰੇ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਮੋਹਰੇ ਆ ਕੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।''

ਇਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਯਾਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਖੇਤੀ ਜਿਣਸਾਂ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਖਰੀਦ ਕੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਭਾਅ ਵੇਚਦੇ ਓ, ਇਹ ਤਾਂ ਸ਼ੁੱਧੀ ਲੁੱਟ ਹੈ।''

ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ''ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ''ਜੱਟ ਤਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੜੇ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਫਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਮੰਡੀ 'ਚ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਇੱਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਣਸਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰੇਡਿੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਦਾਗੀ, ਝਰੀਟ ਫਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਕੱਢਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਨਿੱਕੀਆਂ-ਮੋਟੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਰ ਕੇ ਰੁਮਾਲਾਂ ਨਾਲ ਪੂੰਝ ਕੇ ਚਿਪਕਾਉਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰ ਦਾ ਇਕ ਪੂਰਾ ਹਿੱਸਾ ਉੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤਾ ਇਹ ਜਿਣਸਾਂ ਅਸੀਂ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਵੇਚ ਲੈਂਦੇ ਆਂ, ਬਹੁਤੀਆਂ ਜਿਣਸਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਕਈ ਫਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਸੇ ਭਾਅ ਤੇ ਵੇਚਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ, ਜਿਸ ਭਾਅ ਤੇ ਮੰਡੀ 'ਚੋਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਜਿਣਸਾਂ ਅਣਵਿਕੀਆਂ ਕਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਰੂੜੀ ਉੱਤੇ ਸੁੱਟਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇੱਦਾਂ ਦੇ ਘਾਟੇ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਆ।''

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਮ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਕਣਕ-ਝੋਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਲਵਾਈ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੇਹਲੇ 11 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਦੂਰ, ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਮਿਲਣ-ਗਿਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ 8-10 ਬੂਟੇ ਫਲਾਂ ਦੇ, 5-7 ਮਰਲੇ ਸਬਜ਼ੀ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਗੁੜ-ਸ਼ੱਕਰ ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭੱਜਦੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪਾਲਿਸੀ ਜਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਖੇਤੀ ਜਿਣਸਾਂ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਲੈ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਤੇ ਨਰੋਈ ਸਿਹਤ ਲਈ ਮੈਡੀਕਲ ਲੇਸੈਂਟ ਜਨਰਲ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ 3500 ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਖੁਰਾਕੀ ਖੇਤੀ ਜਿਣਸਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਦੋ ਤੋਂ ਢਾਈ ਏਕੜ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰ ਇੱਥੇ ਇਕ ਏਕੜ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਝੋਨਾ ਹੀ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਨਿਬੇੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਲਗਨ-ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਦੀ ਠੀਕ ਵਿਉਤਬੰਦੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਾਂਗ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਿਣਸਾਂ ਲਈ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਮੰਡੀ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਉਣ ਅਤੇ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਘਟਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਫਲੇ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਆਮ ਕਿਸਾਨ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਰੋੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਬੈਠੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੋਸੀ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁਥਾਜ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਜਨਵਰੀ-ਮਾਰਚ ਦੌਰਾਨ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਕੀੜੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

ਡਾ. ਡੀ. ਡੀ. ਨਾਰੰਗ, ਸਾਬਕਾ ਕੀਟ ਵਿਗਿਆਨੀ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੋ. 9464720231

ੳ) ਕਣਕ

1. ਚੇਪਾ : ਇਹ ਕੀੜੇ ਪੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਰਸ ਚੂਸਦੇ ਹਨ,

ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਸਲ ਪੀਲੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪੱਤੇ ਕਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਾਣੇ ਬਰੀਕ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 20 ਗ੍ਰਾਮ ਐਕਟਾਰਾ / ਤਾਇਓ (ਥਾਇਆਮੈਥੋਕਸਮ) 25 ਡਬਲਯੂ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

2. ਗੁਲਾਬੀ ਤਣਾ ਸੁੰਡੀ : ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਝੋਨੇ ਨੂੰ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਸੁੰਡੀ ਕਣਕ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੀ

ਦੇਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੁੰਡੀ, ਛੋਟੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਤਣੇ ਵਿਚ ਵੜ੍ਹ ਕੇ ਬੂਟੇ ਦੀ ਗੋਭ ਸੁਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਆਮਦ ਜਾਨਣ ਲਈ ਫੈਰੋਮਨ ਜਾਂ ਲਾਈਨ ਟਰੈਪਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੁੰਡੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 50 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਰਾਜ਼ਨ 18.5 ਐੱਸ.ਸੀ. (ਕਲੋਰ-ਐਂਟਰਾਨਿਲੀਪਰੋਲ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿੜਕੋ। ਬਦਲਵੇਂ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸੁੰਡੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 7 ਕਿਲੋ ਮੋਰਟੈਲ ਜਾਂ ਰੀਜੈਂਟ 0.3 ਜੀ (ਫਿਪਰੋਨਿਲ) ਜਾਂ ਇਕ ਲਿਟਰ ਡਰਸਬਾਨ 20 ਈ.ਸੀ. (ਕਲੋਰਪਾਈਰੀਫਾਸ) 15-20 ਕਿਲੋ ਸਲਾਬੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛਿੱਟਾ ਦੇਵੋ।

3. ਸੈਨਿਕ ਸੁੰਡੀ : ਕਈ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਸੁੰਡੀ ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ 'ਤੇ ਮਾਰਚ-ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਚ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੀ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਜੰਮੀ ਸੁੰਡੀ, ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਵੱਡੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਪੱਤੇ, ਕਸੀਰ ਅਤੇ ਸਿੱਟਿਆਂ

ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸੁੰਡੀਆਂ ਕਣਕ ਦੇ ਮੁੱਢਾਂ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀਆਂ ਤਰੇੜਾਂ ਅਤੇ ਪਰਾਲੀ ਆਦਿ ਵਿਚ ਲੁਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬੂਟਿਆਂ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮ/ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹਮਲਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੂਟਿਆਂ ਹੇਠਾਂ ਪਈਆਂ ਇਸ ਦੀਆਂ

ਹਰੀਆਂ, ਕਾਲੀਆਂ ਮੇਂਗਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਸੁੰਡੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੁੰਡੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 40 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਰਾਜ਼ਨ 18.5 ਐੱਸ.ਸੀ. ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

4. ਅਮਰੀਕਨ ਸੁੰਡੀ : ਇਹ ਸੁੰਡੀ ਸਿੱਟਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦਾਣੇ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਣ ਰਹੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦਾ ਖਾਧੇ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਚਿੱਟੀਆਂ ਮੇਂਗਣਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਾ, ਇਸ ਸੁੰਡੀ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 800 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਏਕਾਲਕਸ 25 ਈਸੀ. ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਇਸ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਨਾਲ ਸੈਨਿਕ ਸੁੰਡੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅ) ਸਰ੍ਹੋਂ, ਰਾਇਆ ਅਤੇ ਤਾਰਾਮੀਰਾ

1. ਚੇਪਾ : ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਫਸਲ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੀੜਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੀੜੇ ਪੱਤੇ, ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਫਲੀਆਂ ਤੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਰਸ ਚੂਸਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਪੌਦਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ; ਫਲੀਆਂ ਸੁੱਕਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ; ਬੀਜ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 40 ਗ੍ਰਾਮ ਐਕਟਾਰਾ 25 ਡਬਲਯੂ ਜੀ (ਥਾਇਆਮੈਥੋਕਸਮ) ਜਾਂ 400 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਰੋਗਰ 30 ਈ ਸੀ (ਡਾਈਮੈਥੋਏਟ) ਜਾਂ 400 ਮਿ. ਲਿ. ਮੈਟਾਸਿਸਟਾਕਸ (ਔਕਸੀਡੈਮੀਟੋਨ ਮੀਥਾਈਲ) ਜਾਂ 600 ਮਿ.ਲਿ. ਡਰਸਬਾਨ/ਕੋਰੋਬਾਨ 20 ਈ ਸੀ (ਕਲੋਰੋਪਾਈਰੀਫਾਸ) ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਸਾਗ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਉੱਪਰ ਐਕਟਾਰਾ ਲਈ 7 ਦਿਨ, ਡਰਸਬਾਨ/ਕੋਰੋਬਾਨ ਲਈ 30 ਦਿਨ, ਅਤੇ ਮੈਟਾਸਿਸਟਾਕਸ ਲਈ 20 ਦਿਨ ਦਾ ਵਕਫਾ ਛਿੜਕਾਅ ਅਤੇ ਕਟਾਈ ਵਿਚਕਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਏ।

ੲ) ਬਰਸੀਮ

1. ਕਾਢੇ : ਇਹ ਕੀੜੇ ਉੱਗ ਰਹੇ ਬਰਸੀਮ ਦੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਭੌਣਾਂ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਭੌਣਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਓ।

2. ਭੱਬੂ ਕੁੱਤਾ : ਇਹ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਬਹੁ-ਫਸਲੀ ਸੁੰਡੀ ਕਿਸੇ, ਕਿਸੇ ਸਾਲ ਹੀ ਫਸਲ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਰਸੀਮ ਦੀ ਫਸਲ 'ਤੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕੀੜਾ, ਗੁੱਤਪੁਟਨਾ, ਬਾਥੂ, ਜੰਗਲੀ ਪਾਲਕ, ਜੰਗਲੀ ਅਰਿੰਡ, ਆਦਿ 'ਤੇ ਪਲਦਾ ਹੈ। ਬਰਸੀਮ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਉੱਗੇ ਹੋਏ ਇਹ ਨਦੀਨ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਉ।

3. ਕੁੰਡੀ ਮਾਰ ਸੁੰਡੀ : ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਹ ਸੁੰਡੀ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਰੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚਰੇ ਦੀ ਕਟਾਈ 30 ਦਿਨ ਦੇ ਵਕਫੇ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਸ ਸੁੰਡੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਰੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸ) ਜੌਂ

1. ਚੇਪਾ : ਇਹ ਕੀੜਾ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਸ ਚੂਸ ਕੇ ਫਸਲ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ

ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਕੀੜਾ 'ਲੇਡੀ ਬਰਡ ਬੀਟਲ' ਚੇਪੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਹ) ਛੋਲੇ

ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਸੁੰਡੀ (ਅਮਰੀਕਨ ਸੁੰਡੀ) : ਇਹ ਸੁੰਡੀ, ਛੋਲਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤੇ, ਡੋਡੀਆਂ, ਫੁੱਲ, ਡੱਡੇ ਅਤੇ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 50 ਮਿ.ਲਿ. ਕੋਰਾਜ਼ਨ 18.5 ਐੱਸ.ਸੀ. ਜਾਂ 80 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰੋਕਲੇਮ 5 ਐੱਸ.ਜੀ. ਜਾਂ 160 ਮਿ.ਲਿ. ਰੀਮੋਲ ਜਾਂ 200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਹੈਲੀਕੋਪ 2 ਏ ਐੱਸ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਕ) ਸੂਰਜਮੁਖੀ

1. ਕੁਤਰਾ ਸੁੰਡੀ : ਆਲੂਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਬੀਜੀ ਫਸਲ 'ਤੇ ਮਾਰਚ-ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਚ ਹਮਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੁੰਡੀਆਂ, ਛੋਟੇ ਬੂਟਿਆਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਕੱਟ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਫਸਲ ਨੂੰ ਵੱਟਾਂ 'ਤੇ ਬੀਜੋ। ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਪੱਧਰੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 2 ਲਿਟਰ ਡਰਸਬਾਨ ਜਾਂ ਰਡਾਰ 20 ਈ ਸੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲਾ ਕੇ ਛੱਟਾ ਦਿਉ।

ਖ) ਮੈਂਥਾ

1. ਸਿਉਂਕ : ਇਹ ਕੀੜੇ ਫਸਲ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਤਣੇ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਦੋ ਲਿਟਰ ਡਰਸਬਾਨ ਜਾਂ ਰਾਡਾਰ 20 ਈ.ਸੀ. ਨੂੰ 10 ਕਿਲੋ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲਾ ਕੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਛਿੱਟਾ ਦਿਓ।

2. ਕੁੱਤਰਾ ਸੁੰਡੀ : ਇਹ ਸੁੰਡੀਆਂ, ਉੱਗ ਰਹੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਕੱਟ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸੁੰਡੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਸਿਉਂਕ ਵਾਲੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰੋ।

ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ

ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਵਟ ਦੀ ਪਰਖ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ?

ਅੰਕੁਸ਼ ਪਰੋਚ ਅਤੇ ਕੰਵਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ

ਜਦੋਂ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਘਟਾਈ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਮਿਲਾਵਟੀ ਦੁੱਧ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਖੁਰਾਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ

ਸਰੀਰਕ ਵਧੇ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਾਰੇ ਖੁਰਾਕੀ ਤੱਤ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੁਝ ਲਾਲਚੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਵਟ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਵਟ ਇੱਕ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ। ਐਫ. ਐਸ. ਐਸ. ਆਈ. ਏ. (2011) ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਵਟ ਬਾਰੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਵਟ ਲਈਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਡਿਟਰਜੈਂਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ :

ਪਾਣੀ ਦੀ ਪਰਖ : ਇੱਕ ਕੱਚ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਲਵੋ, ਉਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਬੂੰਦ ਦੁੱਧ ਦੀ ਸੁੱਟ ਅਤੇ ਕੱਚ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਰਫੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕੋ। ਸ਼ੁੱਧ ਦੁੱਧ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅੱਗੇ ਵਧੇਗਾ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਸਫੈਦ ਰੰਗ ਦੀ ਪੂਛ ਬਣਾਏਗਾ, ਪਰ ਮਿਲਾਵਟੀ ਦੁੱਧ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਛੱਡੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧੇਗਾ।

ਸਟਾਰਚ ਦੀ ਪਰਖ : 5 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ 2 ਚਮਚ ਨਮਕ (ਆਇਓਡੀਨ) ਪਾਓ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਨੀਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਸਟਾਰਚ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ।

ਡਿਟਰਜੈਂਟ ਦੀ ਪਰਖ : 10 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਲਓ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪਾਓ। ਝੱਗ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਡਿਟਰਜੈਂਟ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਯੂਰੀਆ ਦੀ ਪਰਖ : ਦੁੱਧ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਲਉ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸੋਇਆਬੀਨ ਪਾਊਡਰ ਮਿਲਾਉ। ਟੈਸਟ ਟਿਊਬ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉ। ਲਗਭਗ 5 ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲਾਲ ਲਿਟਮਸ ਪੇਪਰ ਡੁਬੋ ਦਿਉ। 30 ਸਕਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਕਾਗਜ਼ ਨੂੰ ਹਟਾਓ ਅਤੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਵੇਖੋ। ਜੇਕਰ ਰੰਗ ਲਾਲ ਤੋਂ ਨੀਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚ ਯੂਰੀਆ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਗਲੂਕੋਜ਼ ਦੀ ਪਰਖ : ਡਾਇਸੇਟਿਕ ਦੀ ਇੱਕ ਪੱਟੀ ਲਓ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚ 30 ਸਕਿੰਟਾਂ ਲਈ ਡੁਬੋ ਦਿਉ। ਜੇਕਰ ਪੱਟੀ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਗਲੂਕੋਜ਼ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ।

ਫਾਰਮਲਿਨ ਦੀ ਪਰਖ : ਇੱਕ ਟੈਸਟ ਟਿਊਬ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 10 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਲਓ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਫੇਰਿਕ ਕਲੋਰਾਈਡ ਦੇ ਨਾਲ 5 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਸੰਘਣਾ ਸਲਫਿਊਰਿਕ ਐਸਿਡ ਪਾਓ। ਜਾਮਨੀ ਜਾਂ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਬਣਨਾ ਦੁੱਧ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚ ਫਾਰਮਲਿਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਪਰਆਕਸਾਈਡ ਦੀ ਪਰਖ : ਇੱਕ ਟੈਸਟ ਟਿਊਬ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 1 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਲਓ ਅਤੇ 1 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਆਇਓਡਾਈਡ ਸਟਾਰਚ ਰੀਐਜੈਂਟ ਪਾਓ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਾਓ। ਜੇਕਰ ਨੀਲਾ ਰੰਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚ ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਪਰਆਕਸਾਈਡ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਖਾਰ ਦੀ ਪਰਖ : ਇੱਕ ਟੈਸਟ ਟਿਊਬ ਵਿੱਚ 5 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਦੁੱਧ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਲਓ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ 5 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਅਲਕੋਹਲ ਪਾਓ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੋਜ਼ਾਲਿਕ ਐਸਿਡ ਦੀਆਂ 4-5 ਬੂੰਦਾਂ ਪਾਓ। ਜੇਕਰ ਦੁੱਧ ਦਾ ਰੰਗ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਬਾਈਕਾਰਬੋਨੇਟਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਦੁੱਧ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ ਕਿੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ : ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਵੈਟਰਨਰੀ ਐਂਡ ਐਨੀਮਲ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਕਾਲਜ ਡਾਇਰੀ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਐਂਡ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਤੋਂ 'ਦੁੱਧ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ ਕਿੱਟ' ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਸੌਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕਈ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਮਸ਼ੀਨੀ ਯੁੱਗ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਕਿਸਾਨੀ ਦਾ ਅਹਿਮ ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਦ 'ਕਰਾਹ'

ਪਹਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤ ਉੱਚੇ-ਨੀਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਭਾਵ ਖੇਤ ਪੱਧਰੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰੇਤ ਵਾਲੇ ਟਿੱਬੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਟਿੱਬਾ ਮਿੱਟੀ ਰੇਤ ਵਾਲੇ ਉੱਭਰੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਖੇਤੀ ਮੀਹਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਖੇਤੀ ਮੀਹਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਣੇ ਤਾਂ ਫ਼ਸਲ ਭਰਵੀਂ ਹੋ ਜਾਣੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਬੀਜੇ ਬੀਜ ਜੋਗੇ ਦਾਣੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਖੂਹ ਲੱਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਥੋੜ੍ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖੂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਿੰਜੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ, ਪਰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਪੱਧਰੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੱਧਾ ਖੇਤ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਣਾ ਤੇ ਅੱਧਾ ਖੇਤ ਸੁੱਕਾ ਰਹਿ ਜਾਣਾ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਕਹੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਥੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ, ਪਰ ਉਹ ਗੱਲ ਨਾ ਬਣਨੀ। ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਥਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ-ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਧਰ ਹੋਣੀ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੇਪੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਰਖਾਣਾਂ ਨੇ ਕਰਾਹ ਦੀ ਕਾਢ ਕੱਢੀ। ਕਰਾਹ ਕਿਸਾਨੀ ਦਾ ਉਹ ਸੰਦ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਧਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਫੱਟਾ-ਨੁਮਾ ਲੱਕੜੀ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਚੌੜਾਈ-ਲੰਬਾਈ ਤਕਰੀਬਨ 2-3 ਫੁੱਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਫੱਟੇ ਨੂੰ ਦੋ ਦਸਤੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਦਸਤਿਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੋ ਹੱਥੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਫੱਟੇ ਦੇ ਅਗਲੇ ਸਿਰਿਆਂ 'ਤੇ ਦੋ ਕੁੰਡੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੱਸੇ ਪਾ ਕੇ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਦੇ ਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਪੰਜਾਲੀ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਬਲਦ ਤੁਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਰਾਹ ਉੱਚੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਵਿੱਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮਿੱਟੀ ਪੁੱਟ-ਖੁਰਚ ਕੇ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਖੇਤ ਪੱਧਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਸਾਰੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦਾ ਯੁੱਗ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੰਪਿਊਟਰ ਕਰਾਹੇ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਪਿੱਛੇ ਪਾ ਕੇ ਚੱਲਦੇ ਹਲ, ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਜ਼ੀਰੋ ਲੈਵਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਤਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੜੈਚ, ਪਿੰਡ ਦੀਵਾਲਾ, ਤਹਿਸੀਲ ਸਮਰਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ (ਮੋ. 75279-31887)

-------- ਬਾਕੀ ਸਫਾ 5 ਦੀ --------

ਜਨਵਰੀ-ਮਾਰਚ ਦੌਰਾਨ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਕੀੜੇ...

3. ਤੇਲਾ ਅਤੇ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ : ਇਹ ਕੀੜੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਸ ਚੂਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਸਲ ਦੇ ਵਾਧੇ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

4. ਭੱਬੂ ਕੁੱਤਾ : ਇਹ ਸੁੰਡੀਆਂ ਝੁੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਨਰਮ ਟਹਿਣੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਿੱਕੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਬਹੁਤ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹਮਲੇ ਵਾਲੇ ਪੱਤੇ ਤੋੜ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਉ।

ਗ) ਸੱਠੀ ਮੂੰਗੀ ਅਤੇ ਮਾਂਹ

1. ਥਰਿਪ : ਇਸ ਦਾ ਹਮਲਾ

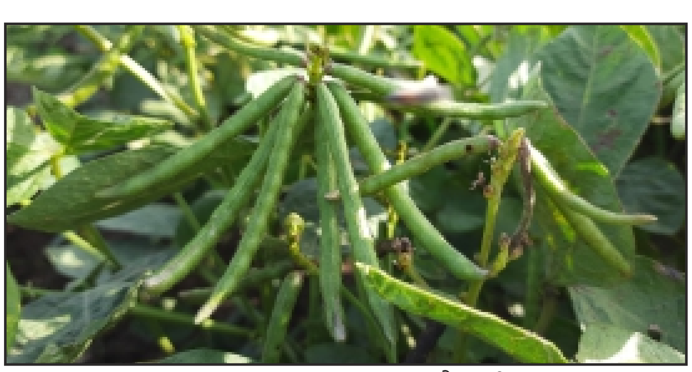

ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀ ਮੂੰਗੀ ਤੇ ਬੜਾ ਗੰਭੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੀੜਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ, ਗੂੜ੍ਹੇ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਰਸ ਚੂਸਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਫੁੱਲ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

2. ਫਲੀ ਛੇਦਕ ਸੁੰਡੀ : ਇਹ ਫਸਲ ਦੇ ਪੱਤੇ, ਡੋਡੀਆਂ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਸਲ ਦਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਪਤਾ ਨੁਕਸਾਨ ਵਾਲੇ ਪੱਤੇ, ਫਲੀਆਂ ਵਿਚ ਮੋਰੀਆਂ, ਬੂਟਿਆਂ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਵਿੱਠਾਂ ਤੋਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

3. ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ : ਇਸ ਤੇ ਬਾਲਗ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਸ ਚੂਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਸਲ ਵਿਚ ਮੂੰਗੀ ਦਾ ਚਿੱਤਕਬਰਾ ਰੋਗ ਵੀ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

4. ਤੰਬਾਕੂ ਸੁੰਡੀ : ਇਹ ਇਕ ਬਹੁ-ਫਸਲੀ ਕੀੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਛਾਨਣੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਸਾਰੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਖਿੱਲਰ ਕੇ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਡੋਡੀਆਂ, ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਫਲੀਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਫਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਰੋ। ਨਦੀਨ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਇਟਸਿਟ/ਚਪੱਤੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਦੀਨ ਤੰਬਾਕੂ ਸੁੰਡੀ ਲਈ ਬਦਲਵੇਂ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਪੌਦੇ ਤੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਜੋ ਕਿ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਝੁੰਡਾਂ ਵਿਚ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਪੱਤਿਆਂ ਸਮੇਤ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਉ।

5. ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸੁੰਡੀ (ਭੱਬੂ ਕੁੱਤਾ) : ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਹਰਾ ਮਾਦਾ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਪੱਤੇ ਦੀ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਨਾੜੀ ਹੀ ਛੱਡਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਫਸਲ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੀੜੇ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਵਾਲੇ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੰਡੀਆਂ ਸਮੇਤ ਪੁੱਟ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦਬਾਉਣ ਨਾਲ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੱਡੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਦਬਾ ਕੇ ਜਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਕੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਖਰਚਾ ਘੱਟ ਤੇ ਰੋਕਥਾਮ ਸਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

-------- ਬਾਕੀ ਸਫਾ 3 ਦੀ --------

ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ

ਨੂੰ 20 ਟਨ ਰੂੜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹੀ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਿੰਚਾਈ : ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ 6 ਤੋਂ 9 ਸਿੰਚਾਈਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬਿਜਾਈ ਪੱਧਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਸਿੰਚਾਈ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ ਸਿੰਚਾਈਆਂ 2 ਤੋਂ 3 ਹਫਤੇ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੰਚਾਈਆਂ ਵਿਚ ਵਕਫਾ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬਦਲ ਦਿਓ। ਮਾਰਚ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਸਿੰਚਾਈ 2 ਹਫਤੇ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ ਅਤੇ ਅਪ੍ਰੈਲ-ਮਈ ਵਿਚ 8-10 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਤੇ ਕਰੋ।

ਮਿੱਟੀ-ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ : ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ 60-70 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਉੱਚੀ ਹੋਣ ਤੇ ਫੁੱਲ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਿੱਗਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਚੜ੍ਹਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ : ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਗੋਡੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੋਡੀ ਫਸਲ ਉੱਗਣ ਤੋਂ 2-3 ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਗੋਡੀ ਉਸ ਤੋਂ 3 ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਕਰੋ।

ਕਟਾਈ : ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਦੀ ਫਸਲ ਦੀ ਕਟਾਈ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਭੂਰਾ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਡਿਸਕ ਸੁੱਕਣ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਕਿਸਮਾਂ :

ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਾਂ	ਪਕਾਈ ਲਈ ਦਿਨ	ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਉੱਚਾਈ (ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ)	ਔਸਤ ਝਾੜ (ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ)
PCH 2080	97	151	9.8
PCH 1962	99	165	8.2
BK 3849	102	172	8.4
PCH 996	96	141	7.58

ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ

ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਲਈ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਰਦਾਨ

ਸਵਰੀਤ ਖਹਿਰਾ ਅਤੇ ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ,
ਪੀ.ਏ.ਯੂ., ਫਾਰਮ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕੇਂਦਰ, ਤਰਨਤਾਰਨ
(ਮੋ. 88723-83400)

ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣੀਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ । ਸਰਦ ਰੁੱਤ (ਦਸੰਬਰ-ਫਰਵਰੀ) ਵਿਚ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਰੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਪਤਝੜੀ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਸਥਿਲ ਅਵੱਸਥਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੱਤੇ ਝਾੜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਸਦਾਬਹਾਰ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਪੱਤੇ ਨਹੀਂ ਝਾੜਦੇ ਪਰ ਸਰਦ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹੀ ਘੜੀ ਜਦੋਂ ਬਾਗਬਾਨ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਕਾਰਨ ਬਹਾਰ ਰੁੱਤ ਬਾਅਦ ਫੁੱਲਾਂ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਤੇ ਵੀ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਝਾੜ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਬੂਟਾ ਉਚਿਤ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਖੁਰਾਕੀ ਤੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ । ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇਕਰ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ

ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਖਾਦਾਂ ਪਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਣ ।

ਖਾਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਠੰਡੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਹੈ । ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਰੂੜੀ ਵਿਚ 0.5-1.5% ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ, 1.2-1.8% ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ 1.2-2.0% ਪੋਟਾਸ਼ ਤੱਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਣ ਵਾਲੀ ਰੂੜੀ ਗਲੀ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੱਚੀ ਰੂੜੀ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਉਂਕਿ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਰੂੜੀ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾ ਹੀ ਬੂਟਿਆਂ ਤੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਦੇ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫਾਇਦੇ ਹਨ ।

1. ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਜਜ਼ਬ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵੀ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ ।
2. ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ (ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ, ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ) ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ ।
3. ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ ।
4. ਜੀਵਾਣੂੰ ਖਾਦ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ ।
5. ਇਸ ਕਾਰਬਨ ਖਾਦ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਦੌਰਾਨ ਵਪਾਰਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਲ. ਨੰ.	ਫਲ	ਰੂੜੀ (ਕਿਲੋ)
1.	ਅੰਬ, ਨਿੰਬੂ ਜਾਤੀ	100
2.	ਲੀਚੀ	60
3.	ਨਾਸ਼ਪਤੀ	50
4.	ਆੜੂ	26
5.	ਅਲੂਚਾ	36

ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਗੱਲਾਂ :

1. ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਾਓ ।
2. ਖਾਦ ਕਦੀ ਵੀ ਬੂਟੇ ਦੇ ਮੁੱਢ ਦੁਆਲੇ ਢੇਰੀ ਨਾ ਕਰੋ । ਇਸ ਨੂੰ ਬੂਟੇ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰ ਪਾਓ ।
3. ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾਓ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਹਵਾ ਵਿਚ ਵਿਅਰਥ ਨਾ ਉੱਡੇ ।
4. ਜੇਕਰ ਅੰਤਰ ਫਸਲਾਂ ਬਾਗ ਵਿਚ ਲਗਾਈਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੂੜੀ ਖਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੱਖਰਾ ਕਰੋ ।

ਆਲੂ ਪਿਆਜ ਉਗਾਵੋ – ਆਮਦਨ ਵਧਾਵੋ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਹੈ । ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਠੇਕੇ ਉੱਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਖੇਤੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਠੇਕੇ ਦੀ ਰਕਮ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਣਕ-ਝੋਨੇ ਦੇ ਫਸਲ ਚੱਕਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਹਲ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਹਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਹ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗ ਜਾਂ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮਸ਼ੀਨੀ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦਿਨ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਭਰੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਕਣਕ ਦੀ ਗੋਡੀ, ਕਮਾਦ ਦੀ ਪਿੜਾਈ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਆਦਿ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਉਲਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਹੁਣ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਗੋਡੀ ਦੀ ਥਾਂ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਕਮਾਦ ਦੀ ਪਿੜਾਈ ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਹੁਣ ਗੁੜ ਸ਼ੱਕਰ ਵੀ ਬਜ਼ਾਰੋਂ ਮੁੱਲ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ ਹਰੇਕ ਕਿਸਾਨ ਘਰ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਬੀਜਦਾ ਸੀ । ਪਾਣੀ ਲਈ ਵੀ ਨੱਕਾ ਮੋੜਨ ਅਤੇ ਹਲਟ ਜੋੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਵੱਡੇ ਕਿਆਰੇ, ਮੁਫਤ ਦੀ ਬਿਜਲੀ, ਬਾਕੀ ਕੰਮ ਕਾਮੇ ਦਾ ਹੈ । ਅੱਗੇ ਹਰੇਕ ਕਿਸਾਨ ਖੂਹ ਦੇ ਲਾਗੇ ਘਰ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਬੀਜਦਾ ਸੀ । ਹੁਣ ਸਬਜ਼ੀ ਵੀ ਬਜ਼ਾਰੋਂ ਮੁੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਵੀ ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੱਝਾਂ ਰੱਖਣੀਆਂ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਘਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁੱਧ, ਲੱਸੀ, ਘੀ, ਮੱਖਣ ਗਾਇਬ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪੁੱਤ ਵੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਿਹਲ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਰਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਕੁਪੋਸ਼ਣ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਘਰ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ । ਵਿਹਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਲਈ ਵੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਬਹੁਤੇ ਕਿਸਾਨ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਰੋਜ਼ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਬਜ਼ੀ ਵੇਚਣਾ ਔਖਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਲੂ ਤੇ ਪਿਆਜ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਆਲੂ ਪਿਆਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਸਭ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ । ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦੁਆਬੇ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਿਖਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਕ ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੀ ਹੈ । ਪਿਆਜ ਦੀ ਖੇਤੀ ਆਲੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸੌਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਆਮ ਕਰਕੇ ਵੱਧ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਪਿਆਜ ਹੇਠ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਦੋਨਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਆਲੂਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਅਗੇਤੀਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਪਿਛੇਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁਫਰੀ ਸੂਰਯਾ, ਕੁਫਰੀ ਚੰਦਰਮੁਖੀ, ਕੁਫਰੀ ਅਸ਼ੋਕਾ, ਕੁਫਰੀ ਪੁਖਰਾਜ ਅਗੇਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ ।

ਕੁਫਰੀ ਗੰਗਾ : ਕੁਫਰੀ ਜਯੋਤੀ, ਕੁਫਰੀ ਪੁਸ਼ਕਰ ਅਤੇ ਕੁਫਰੀ ਬਹਾਰ ਮੁੱਖ ਮੌਸਮ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕੁਫਰੀ ਸੰਧੂਰੀ ਤੇ ਕੁਫਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਿਛੇਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਫਰੀ ਚਿਪਸੋਨਾ-1, ਕੁਫਰੀ ਚਿਪਸੋਨਾ-3 ਅਤੇ ਕੁਫਰੀ ਫਰਾਈਸੋਨਾ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਆਲੂਆਂ ਨੂੰ ਚਿਪਸ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਦੋ ਨਵੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪਟੈਟੋ 101 ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪੋਟੈਟੋ 102 ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਝਾੜ 180 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੈ । ਆਲੂਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬੀਜ ਵਾਲੇ ਆਲੂਆਂ ਨੂੰ ਮੋਨਸਰਨ 250 ਐਸ ਐੱਲ ਦਾ 250 ਮਿਲੀਲਿਟਰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘੋਲ ਵਿਚ 10 ਮਿੰਟ ਤਾਂਈ ਡੁਬੋ ਕੇ ਰੱਖੋ । ਖੇਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 20 ਟਨ ਰੂੜੀ ਪਾਈ ਜਾਵੇ । ਬਿਜਾਈ ਸਮੇਂ 80 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 155 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 40 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਡ੍ਰਿਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਤਨਾ ਹੀ ਯੂਰੀਆ ਮਿੱਟੀ ਚੜ੍ਹਣ ਸਮੇਂ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਰੂੜੀ ਜਾਂ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਇਕ ਏਕੜ ਵਿਚ ਕੋਈ 15 ਕੁਇੰਟਲ ਬੀਜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਬਿਜਾਈ ਪਲਾਂਟਰ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਲਾਈਨਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਣ ।

ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ 60 ਅਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ 20 ਸੈਂਮੀਟਰ ਦਾ ਫਾਸਲਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ । ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਿਛੋਂ ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਪਾਣੀ ਲਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਪਾਣੀ ਵੱਟਾਂ ਦੇ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਨਾ ਲੰਘੇ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਲਕਾ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਅਗੇਤੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ 10-15 ਦਿਨ ਵੱਧ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਆਲੂ ਬੀਜਣ ਸਮੇਂ ਬਾਇਓਜਾਈਮ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦ ਅੱਠ ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰਲਾਕੇ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਖੇਤ ਵਿਚ 25 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਰਾਲੀ ਵਿਛਾਉਣ ਨਾਲ 18 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਨਾਈਟ੍ਰੋਜਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਘੱਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਰੋਕਥਾਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਆਲੂਆਂ ਵਾਂਗ ਪਿਆਜ਼ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਰੋਕੜੀ ਫਸਲ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਿਆਜ਼ ਦਾ ਝਾੜ ਵੀ ਆਲੂਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਖਰਚਾ ਘਟ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਮਿਹਨਤ ਵੀ ਘਟ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਿਆਜ਼ ਦੀ ਕੀਮਤ ਆਲੂਆਂ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵੱਧ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਪਿਆਜ ਹੇਠ ਮਸਾਂ 10 ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਹੈਕਟਰ ਧਰਤੀ ਹੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਰ ਕੁਝ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਪਿਆਜ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੁੱਟ ਕੇ ਹੁਣ ਖੇਤ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਪੀ ਓ ਐਚ-1, ਪੀ ਆਰ ਓ-7, ਪੀ ਵਾਈ ਓ-1, ਪੀ ਆਰ ਓ-6, ਪੰਜਾਬ ਵਾਈਟ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨਰੋਆ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਆਪ ਪਨੀਰੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਵਸੀਲੇ ਤੋਂ ਢੁਕਵੀਂ ਉਮਰ ਦੀ ਅਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਪਨੀਰੀ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ । ਪਨੀਰੀ ਲਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ 15 ਅਤੇ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ 7.5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਫਾਸਲਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ । ਖੇਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 20 ਟਨ ਰੂੜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਏ ਜਾਣ । ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 45 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 125 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 35 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼, ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਈ ਜਾਵੇ ।

ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਗਿਰਾਵਟ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਣ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਪੱਤਝੜੀ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਕੁਝ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਕੇ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਾਪੂਲਰ ਵਣ ਖੇਤੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਬੂਟੇ ਜੰਗਲਾਤ ਮਹਿਕਮੇ ਤੋਂ ਮੁਫਤ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਮਹਿਕਮੇ ਦੀਆਂ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ । ਮੁੱਢਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਾਜੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਣ ਖੇਤੀ ਰਾਹੀਂ ਫਸਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਆਮਦਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਵੀ ਨਾ ਮਾਤਰ ਹੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਪਾਪੂਲਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਸਫੈਦਾ ਅਤੇ ਡੇਕ ਦੇ ਰੁੱਖ ਲਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

- ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਅਪਣਾਓ, ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਪਾਓ

ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਦੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਲਾਭ :

1. ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ : ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਉੱਪਰ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

2. ਬਿਹਤਰ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂ ਪ੍ਰਬੰਧਨ : ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿੰਥੈਟਿਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸੂਖਮ ਜੀਵਾਣੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਫਸਲ ਦੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

3. ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਫਸਲ : ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਵਰਗੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸੁਧਰਦੀ ਹੈ । ਜੈਵਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਫਲ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਰਸਾਇਣਕ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਵਧੇਰੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਅਤੇ ਵਿਟਾਮਿਨ, ਖਣਿਜ ਅਤੇ ਐਂਟੀਆਕਸੀਡੈਂਟਸ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

4. ਘੱਟ ਰਸਾਇਣਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ : ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਰਸਾਇਣਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਘਟਾ ਕੇ, ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋਖਮ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਇਮਿਊਨ ਸਿਸਟਮ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ।

5. ਵਾਤਾਵਰਨ ਸਿਹਤ ਲਾਭ : ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਵਧੇਰੇ ਟਿਕਾਊ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ । ਇਹ ਸਿੰਥੈਟਿਕ ਰਸਾਇਣਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ

ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਸਾਫ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ।

6. ਬਿਹਤਰ ਸੁਆਦ : ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦਾ ਸੁਆਦ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵੀ ਵਧੀਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਸਾਨ ਚੰਗੇ ਸੁਗੰਧ ਅਤੇ ਸੁਆਦ ਵਾਲੇ ਫਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

7. ਆਰਥਿਕ ਫਾਇਦੇ : ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਘਰੇਲੂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਰੀਦਦਾਰ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਸਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪਸਾਰਾ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦੇ ਨਵੇਂ ਅਵਸਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

8. ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ : ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਸਿਰਫ ਰਸਾਇਣ ਮੁਕਤ ਖਾਣੇ ਦੀ ਚੋਣ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਇਕ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਨ ਨਾਲ, ਅਸੀਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਭੋਜਨ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਰ ਖੇਤੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਪੀੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ ।

ਦਿਵਿਆ ਜੈਨ, ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਬੀ. ਐੱਸ ਸੇਖੋਂ,
ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਮੋ. 95011-05830)

ਸ਼ਹਿਦ-ਮੱਖੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਲਾਭ

ਦਿਵਿਆ ਜੈਨ, ਸਿਮਰਨ ਕੌਰ ਅਤੇ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ,
ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
(ਮੋ. 95011-05830)

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਸ਼ਹਿਦ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਧੂ-ਮੱਖੀ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਇਹਨਾਂ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਲਾਭਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ । ਸ਼ਹਿਦ, ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜੋ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਰਿਵਾਇਤੀ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਇਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸਨੂੰ

ਕੁਦਰਤੀ ਮਿਠਾਸ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ, ਇਹ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੁਦਰਤੀ ਟੌਨਿਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਸ਼ਹਿਦ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਕਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਖੰਡ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼ਹਿਦ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਰਕਟੋਜ਼ (38%) ਅਤੇ ਗਲੂਕੋਜ਼ (31%) ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸਨੂੰ ਊਰਜਾ ਦਾ ਇੱਕ ਕੁਸ਼ਲ ਸਰੋਤ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਸ਼ਹਿਦ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਟਾਮਿਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਟਾਮਿਨ ਬੀ ਸਮੂਹ (ਬੀ1, ਬੀ2, ਬੀ3, ਬੀ5, ਬੀ6) ਵਿਟਾਮਿਨ ਸੀ, ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ, ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ, ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ, ਜ਼ਿੰਕ ਅਤੇ ਆਇਰਨ ਆਦਿ । ਸ਼ਹਿਦ ਵਿਚ ਕੁਝ ਐਨਜ਼ਾਈਮ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾਇਸਟੇਜ, ਇਨਵਰਟੇਜ਼ ਅਤੇ ਗਲੂਕੋਜ਼ ਆਕਸੀਡੇਜ਼ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਵਰਲਡ ਹੈਲਥ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਮੁਤਾਬਕ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ੱਕਰ ਵਿਚ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦਾ ਸੇਵਨ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਊਰਜਾ ਦੀ ਖਪਤ ਦੇ ਲਗਭਗ 10% ਤੋਂ ਘੱਟ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸ਼ੂਗਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਦ ਦਾ ਸੇਵਨ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼ਹਿਦ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਧੂ-ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਉਤਪਾਦ

ਬੀ-ਪੋਲਨ : ਪੋਲਨ, ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਪਰਾਗ ਤੋਂ ਮਧੂ-ਮੱਖੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀ ਉੱਚ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਕ ਸੁਪਰਫੂਡ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ 25-30 ਪ੍ਰੋਟੀਨ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਟਾਮਿਨ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ, ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ, ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਆਇਰਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਮਧੂ-ਮੱਖੀ ਦਾ ਪਰਾਗ ਪਾਚਨ ਅਤੇ ਐਂਟੀਆਕਸੀਡੈਂਟ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੱਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਜੋ ਸੋਜ ਅਤੇ ਆਕਸੀਡੇਟਿਵ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਮਧੂ-ਮੱਖੀ ਦੇ ਪਰਾਗ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖਪਤ ਰੋਗ-ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ ।

ਰੌਇਲ ਜੈਲੀ : ਰੌਇਲ ਜੈਲੀ ਇੱਕ ਵਰਗਾ ਗਾੜ੍ਹਾ ਪਦਾਰਥ ਹੈ, ਜੋ ਕਾਮਾ ਮਧੂ-ਮੱਖੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੋਸ਼ਕ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ 50-70% ਪਾਣੀ, 17-45% ਪ੍ਰੋਟੀਨ, 18-52% ਸ਼ੱਕਰ (ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫ੍ਰਕਟੋਜ਼ ਅਤੇ ਗਲੂਕੋਜ਼), 3.5-19% ਲਿਪਿਡਜ਼ ਅਤੇ 2-3% ਖਣਿਜ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਮੀਨੋ ਐਸਿਡ, ਖਣਿਜ, ਵਿਟਾਮਿਨ ਬੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਵਿਟਾਮਿਨ ਸੀ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਵਿਚ ਰੋਗ-ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਅਤੇ ਐਂਟੀਓਕਸੀਡੈਂਟ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਤੱਤ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਰੌਇਲ ਜੈਲੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਹਤ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੋਜਸ਼ ਘਟਾਉਣ, ਜ਼ਖਮ ਭਰਨ ਅਤੇ ਚਮੜੀ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੋਲੈਸਟਰੋਲ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਦਬਾਅ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਦੇ ਰੋਗ ਦੇ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਘਟਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਇਸਦਾ ਸੇਵਨ ਖੂਨ ਵਿਚ ਗਲੂਕੋਜ਼ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ, ਦਿਮਾਗੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਅਤੇ ਰੋਗ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੈ । ਰੋਇਲ ਜੈਲੀ ਆਪਣੀ ਅਸੁਖਦ ਮਿਠਾਸ ਕਾਰਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡਾਇਟਰੀ ਸਪਲੀਮੈਂਟ ਵਜੋਂ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ (250-500 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ ਦਿਨ ਵਿਚ) ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਹਿਦ (1.3% ਰੋਇਲ ਜੈਲੀ) ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਖਾਧਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਸੁਆਦ ਹੋਰ ਵਧੀਆ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਮੱਖੀ ਜ਼ਹਿਰ : ਕਾਮਾ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਮੱਖੀਆਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਜ਼ਹਿਰ-ਗ੍ਰੰਥੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਮੱਖੀ-ਜ਼ਹਿਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਕ ਕਾਮਾ ਮੱਖੀ ਵਿਚ 0.15-0.30 ਮਿਲੀਗ੍ਰਾਮ ਜ਼ਹਿਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਡੰਗ ਵੱਜਣ ਤੇ ਐਲਰਜੀ ਹੁੰਦੀਹੈ ਜੋ ਕਈ ਸਿਹਤ ਲਾਭਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਲਿਟਨ, ਫਾਸਫੋਲਿਪੇਜ਼ ਏ2 ਅਤੇ ਹਾਇਲੂਰੋਨਾਈਡੇਜ਼ ਵਰਗੇ ਤੱਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜੋ ਇਸਦੇਬਿਮਾਰੀ-ਰੋਧਕ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਮੱਖੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗਠੀਏ ਰੋਗ, ਇਮਿਊਨ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਮਜਬੂਤ, ਕੋਲੇਸਟ੍ਰੋਲ ਦੇ ਪੱਧਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ, ਖੂਨ ਦੇ ਦਬਾਅ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਪੀ-ਐਕੂਪੰਚਰ ਲਈ ਵੀ ਮੱਖੀ ਜ਼ਹਿਰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਲਈ 600 ਡੰਗਾਂ ਤੱਕ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਜਾਨਲੇਵਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਮਧੂ-ਮੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਉਤਪਾਦ ਨਾ ਸਿਰਫ ਰਵਾਇਤੀ ਉਪਚਾਰਾ ਵਿਚ ਅਟੁੱਟ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਪੋਸ਼ਣ ਦੇ ਵੀ ਵਧੀਆ ਸਰੋਤ ਹਨ । ਰੋਗ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਜਖਮਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚਮੜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੀ ਵਧੀਆ ਸਿਹਤ ਕਰਨ ਤੱਕ, ਇਹ ਉਤਪਾਦ ਸਰੀਰਕ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਬਹੁਪੱਖੀ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਿੱਥੇ ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮੱਖੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗੀ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵਧਣ ਨਾਲ ਮੱਖੀ ਪਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਭ ਮਿਲੇਗਾ ।

ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਤੇ ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਖ਼ੁਰਾਕ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਗਰ ਮਿੱਤਲ,
ਚੇਅਰਮੈਨ ਸੋਨਾਲੀਕਾ ਗਰੁੱਪ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਪੰਜਾਬ ਯੋਜਨਾ ਬੋਰਡ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਐਸੋਚੈਮ ਨਾਰਦਰਨ ਕੌਂਸਲ

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਕਿ ਡਰਾਉਣਾ ਸੁਪਨਾ ਹੈ। ਬਠਿੰਡਾ, ਮਾਨਸਾ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਰਗੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ

'ਚ 60 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਤੋਂ ਸੰਕਰਮਿਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਮਾਰੂ ਰਸਾਇਣ ਐਂਡੋਸਲਫਾਨ ਤੇ ਕਾਰਬੋਫੁਰਾਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ-ਇਹ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਇਕ ਚਿਤਾਵਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਸੰਕਟ ਹੈ--ਟਿਕ-ਟਿਕ ਕਰਦਾ ਅਜਿਹਾ ਟਾਈਮ ਬੰਬ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਤੇ ਲਾਪ੍ਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਤੇ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। 5 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਮਿੱਟੀ ਦਿਵਸ (ਵਰਲਡ ਸੋਇਲ ਡੇਅ) ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਗੜਦੀ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਕਠੋਰ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਦੁਨੀਆਂ 'ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ : ਮਾਪ, ਨਿਗਰਾਨੀ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ' ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਗਲਪਨ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਉਪਜਾਊ ਜ਼ਮੀਨ ਹੁਣ ਬੰਜਰ ਭੂਮੀ 'ਚ ਬਦਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਅਜੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਰਸਾਇਣ ਸਿਰਫ ਮਿੱਟੀ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ, ਸਗੋਂ ਸਾਡੀ ਭੋਜਨ ਲੜੀ (ਫੂਡ ਚੇਨ) 'ਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ-ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਖਾਧੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹਰ ਬੁਰਕੀ (ਬਾਈਟ) ਨੂੰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਇੱਥੇ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦੇ, ਇਸ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦੇ ਤੱਤ ਸਾਡੇ ਡੀ. ਐਨ.ਏ. 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਪੋਤੇ-ਪੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਸਿਹਤ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਉਤਪਤੀ (ਜੈਨੇਟਿਕ) ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਤਬਾਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਦੁਹਰਾਓ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਹੀ ਤਬਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੂਰਖਤਾ ਤੇ ਲਾਲਚ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਬਚਾਅ ਖਤਰੇ 'ਚ ਹੈ ਤੇ ਘੜੀ ਦੀ ਟਿੱਕ-ਟਿੱਕ ਦੱਸ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਪਲ ਜੈਨੇਟਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਾਗਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਰੇਤ 'ਚ ਦਬਾਉਣਾ ਬੰਦ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਬਚਾਅ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰੋ।

ਨਾਕਾਫੀ ਹੈ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਭਾਰਤ 'ਚ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਬਾਰੇ 1968 'ਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਢਾਂਚਾ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਰਸਾਇਣਾਂ (ਖਾਦਾਂ) ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਬੇਤਹਾਸ਼ਾ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਆਧੁਨਿਕ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਤੇ ਅਸਮਰਥ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਢਾਂਚੇ 'ਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ 2008 ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਂ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ 'ਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਾੜੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਅਜੇ ਵੀ 1968 ਦੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਐਕਟ ਤੇ 1971 ਦੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਰਹੀ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੋਂ ਜੋ ਜੋਖਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਨਾਕਾਫੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ 'ਚ ਵਿਆਪਕ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਪੀ. ਐਨ. ਬੀ.-2020 ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕੇ। ਪਰ ਇਹ ਬਿੱਲ ਕੇਵਲ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਲਾਇਸੈਂਸਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਰੂਪਰੇਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਰਨਾਕ ਜੋਖਮਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੈਟਵਰਕ (ਪੀ. ਏ. ਐਨ.) ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਇਕ ਭਿਆਨਕ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਗਭਗ 11,000 ਮੌਤਾਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਜ਼ਹਿਰਾਂ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 6600 ਇਕੱਲੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਮੌਤਾਂ ਦੇ ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ 'ਚ ਗੰਭੀਰ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਕਿਸਾਨ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਕਸਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਸਾਇਣਕ ਜੋਖਮਾਂ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਭੁਗਤਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਝੋਨੇ ਤੇ ਕਣਕ ਦੀ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਖਪਤ ਦਰ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੈ, ਜੋ ਔਸਤ 77 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ ਜਦਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਔਸਤ ਦਰ 62 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਚ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੇ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੀਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਹੈ। ਸੈਂਟਰਲ ਸੋਇਲ ਸੈਲੀਨਿਟੀ ਰਿਸਰਚ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ (ਸੀ. ਐਸ.ਐਸ.ਆਰ.ਆਈ.) ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ 'ਚ 67.4 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਜ਼ਮੀਨ ਖਾਰੇਪਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ ਤੇ ਮਿੱਟੀ 'ਚ ਇਹ ਵਿਗਾੜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੂਖਮ ਜੀਵ 33-50 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਘੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਸਮਰੱਥਾ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮਜ਼ਬੂਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਲੋੜ

ਆਧੁਨਿਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ 'ਚ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ (ਕੀੜੇ-ਮਕੌੜਿਆਂ, ਉੱਲੀਨਾਸ਼ਕਾਂ ਜਾਂ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ) ਦੇ 'ਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਸੁਭਾਅ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚੱਕਰ ਦੌਰਾਨ ਉਤਪਾਦਨ ਤੋਂ ਨਿਪਟਾਰੇ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਢਾਂਚੇ 'ਚ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਰਜਿਸਟਰ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਇਸ ਲਾਪ੍ਰਵਾਹੀ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਜੋਖਮਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਜਿੱਥੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਅਨੁਚਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇਹੈ।

ਸਿਖਲਾਈ ਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ

ਪਿਛਲੇ 3 ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਚ ਅਨਿਵਾਹ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਹਮਲਾਵਰ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ 'ਚ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਲਈ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦੇ ਲੋੜ ਹੈ। 1994-95 ਤੇ 2021-22 ਦੌਰਾਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਪੌਦ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕੀਟ ਪ੍ਰਬੰਧਨ (ਆਈ. ਪੀ. ਐਮ.) ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਹਿਤ ਸਿਰਫ 5,85,000 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ 15 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਇਕ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਅੰਕੜਾ ਹੈ। ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ 'ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚੂਨ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਵਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪ੍ਰਚੂਨ ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਅਕਸਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਦੇ ਇਕ ਬਿੰਦੂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਉਹ ਗੁਮਰਾਹਕੁੰਨ ਜਾਂ ਅਧੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਨਾਕਸ ਅੰਕੜਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ

ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਵਿਧੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਈਕੋਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਪਰਾਧ ਰਿਕਾਰਡ ਬਿਊਰੋ (ਐਨ.ਸੀ.ਆਰ.ਬੀ.) ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਂ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਸਾਂ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੈਰ-ਸੰਸਥਾਗਤ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਅਣਗਿਣਤ ਵੰਨਗੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਅਧੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ 'ਚ ਅੜਿੱਕਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੱਤਧਾਰਕਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਕਮਜ਼ੋਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੰਤਰ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਘਾਟ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਿਵਾਰਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ 'ਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਖੇਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਲੈਣ ਲਈ ਲੰਬੀਆਂ ਨਾਂਹਪੱਖੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਖਤਰਨਾਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਅਸਥਾਈ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹੀ ਲਗਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਅਕਸਰ 60 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਨਿੱਜੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਕਰਣ - ਇਕ ਵਿਸਾਰੀ ਗਈ ਲੋੜ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਿੱਲ 2020 ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਅਕਸਰ ਕਿਫਾਇਤੀ, ਜਲਵਾਯੂ ਅਨੁਕੂਲ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਕਰਣ ਪੀ.ਪੀ.ਈ.) ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਖੇਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗਰਮ ਤੇ ਨਮੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਢੁਕਵੇਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋਖਮਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਲੇਬਲਿੰਗ ਤੇ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਲੇਬਲਿੰਗ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਘਰੇਲੂ ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹਨ। ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਕਸਰ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਖਰਚਿਆਂ 'ਚ ਭਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਜੋਖਮਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਖਪਤਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਮਰਾਹਕੁੰਨ ਲੇਬਲਾਂ ਜਾਂ ਘਟੀਆ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੇ ਲਈ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਘੱਟ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਅੱਗੇ ਦੀ ਰਾਹ

ਭਾਰਤ ਹੁਣ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਿਸਾਨ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਢਾਂਚਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ

ਸੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤੇ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਦਾ ਇੱਕੋ-ਇਕ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਗੈਰ ਰਸਾਇਣਕ ਕੀਟ ਪ੍ਰਬੰਧਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਖੇਤੀ-ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲਈ ਬਦਲਾਅ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜਾਅਵਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਨੁਕੂਲ ਬਦਲਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਿੱਲ 2020 ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਉਪਾਅ ਅਪਣਾ ਕੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿਖਲਾਈ ਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਜੋਖਮਾਂ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਇਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਕਰਨ ਵੱਲ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਰਦੀਆਂ 'ਚ ਮੱਛੀ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਦੇਖਭਾਲ – ਕਿਸਾਨ ਮਾਲਾਮਾਲ

ਮੀਰਾ ਡੀ. ਆਂਸਲ, ਫਿਸ਼ਰੀਜ਼ ਕਾਲਜ

ਬਾਕੀ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਨ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵੀ ਬਦਲਦੇ ਮੌਸਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਮੱਛੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਮੱਛੀ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਤਾਪਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਘੱਟਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵੱਜੋਂ ਇਸਦੀ ਖੁਰਾਕੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਵਾਧਾ ਵਿਕਾਸ ਵੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਮੱਛੀ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਤੇ ਕਈਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕੁੱਝ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੱਝ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ।

1. ਪਾਣੀ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ : ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉੱਪਰਲੀ ਸਤ੍ਹਾ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਹੇਠਲੀ ਸਤ੍ਹਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਮੱਛੀ ਤਲਾਅ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ 6 ਫੁੱਟ ਤੱਕ ਜ਼ਰੂਰ ਰੱਖੋ, ਤਾਂ ਜੋ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਤਾਪਮਾਨ ਤੋਂ ਬੱਚਣ ਲਈ ਭਰਪੂਰ ਜਗ੍ਹਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ।

2. ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ : ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਸੂਰਜ ਛਿਪਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਦਾ ਤਾਜ਼ਾ ਪਾਣੀ ਪਾਓ । ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਘਟੇਗਾ ਅਤੇ ਤਲਾਅ ਦੀ ਹੇਠਲੀ ਸਤ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

3. ਪਾਣੀ ਦੀ ਏਰੇਸ਼ਨ : ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਇਕ ਤਾਂ ਦਿਨ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਕਈਂ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਬੱਦਲਵਾਹੀ ਵੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਅਜਿਹੇ ਹਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ (photosynthesis) ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਕਮੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਾ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੱਛੀ ਦੀ ਸਾਹ ਘੁੱਟਣ ਨਾਲ ਮੌਤਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਆਕਸੀਜਨ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਉਣ ਲਈ ਤੜਕੇ ਵੇਲੇ ਤਲਾਅ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ । ਜੇਕਰ ਮੱਛੀ ਤਲਾਅ ਚੋਂ ਮੂੰਹ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ ਦਿਸੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਬੱਦਲਵਾਹੀ ਦੀ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ, ਤਲਾਅ ਵਿਚ ਤੜਕੇ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਵੀ ਏਰੇਸ਼ਨ (ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੁਲੀ ਆਕਸੀਜਨ ਵਧਾਉਣ) ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰੱਖੋ । ਅਜਿਹਾ ਤਲਾਅ ਵਿਚ ਤਾਜ਼ਾ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਜਾਂ ਏਰੇਟਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

4. ਪੀ. ਐਚ. ਦੀ ਜਾਂਚ : ਏਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੀ. ਐਚ. ਦੀ ਵੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਰਹੋ, ਕਿਉਕਿ ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਾਰਬਨਡਾਈਆਕਸਾਈਡ (Co_2) ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੀ ਐਚ 7.0 ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੀ ਐਚ 7.0 ਤੋਂ ਘੱਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਚੂਨਾ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਧ ਲਵੋ ।

5. ਓਪਰੀ ਖੁਰਾਕ ਦਰ ਵਿਚ ਬਦਲਾਅ : ਘੱਟ ਤਾਪਮਾਨ ਦੌਰਾਨ (20^0C ਤੋਂ ਘੱਟ) ਕਾਰਪ ਮੱਛੀ ਦੀ ਖੁਰਾਕੀ ਲੋੜ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਓਪਰੀ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਸਰਦੀ ਵੱਧਣ ਨਾਲ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿੱਚ ਘਟਾ (25-75%) ਕੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ । ਲਗਾਤਾਰ ਬੱਦਲਵਾਹੀ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਓਪਰੀ ਖੁਰਾਕ ਨਾ ਦਿਓ । ਜੇਕਰ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਓਪਰੀ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਨਹੀਂ ਘਟਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਖੁਰਾਕ ਇਕੱਠੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੁਆਲਿਟੀ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਵੇਗਾ, ਬਲਕਿ ਓਪਰੀ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਖਰਚਾ ਵੀ ਬਰਬਾਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਨਵੰਬਰ : ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿੱਚ 25-75% ਤੱਕ ਘਟਾ ਦਿਓ ।

ਦਸੰਬਰ : ਖੁਰਾਕ ਪਾਉਣੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ ।

ਜਨਵਰੀ : ਖੁਰਾਕ ਨਾ ਪਾਓ ।

ਫਰਵਰੀ : ਖੁਰਾਕ ਨਾ ਪਾਓ ।

ਮਾਰਚ : ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਖੁਰਾਕ ਪਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ ।

6. ਕਾਮਨ ਕਾਰਪ ਲਈ ਓਪਰੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ : ਜੇਕਰ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਕਾਮਨ ਕਾਰਪ ਮੱਛੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੂੰ 50-75% ਘੱਟ ਦਰ ਨਾਲ ਖੁਰਾਕ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੋ, ਕਿਉਕਿ ਬਾਕੀ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇਸ ਮੱਛੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦਾ ਅਸਰ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੱਛੀ ਸਰਦੀ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਵੱਧਦੀ ਹੈ ।

7. ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ : ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਤਲਾਅ ਵਿਚ ਰਸਾਇਣਕ ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ । ਘੱਟ ਤਾਪਮਾਨ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਦੇਸੀ ਖਾਦਾਂ ਗਲਦੀਆਂ ਸੜਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਜੈਵਿਕ ਗਾਰ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਆਉਣ ਤੇ ਇੱਕ ਦਮ ਗਲਣ ਸੜਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੁਆਲਿਟੀ ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਰਸਾਇਣਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਕਾਈ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੁਆਲਿਟੀ ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਅਣਚਾਹੀ ਜੈਵਿਕ ਗਾਰ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬੱਚਣ ਲਈ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਓਲਾਈਟ (Zeolite) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

8. ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਕਾਈ : ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਤਲਾਅ ਨੂੰ ਕਾਈ ਪੁਸ਼ਪ ਪੁੰਜ (Algal blooms) ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੱਖੋ, ਕਿਉਕਿ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹਨ ਬਲਕਿ ਇਸਦੇ ਅਚਾਨਕ ਮਰ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਅਣਚਾਹੀ ਜੈਵਿਕ ਗਾਰ ਵੀ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੁਲੀ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਈ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮੱਛੀ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ 50-100 ਕਿਲੋ ਚੂਨਾ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ । ਜੇਕਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੀ.ਐਚ (PH) 8.5 ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਾਈ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਾਲ ਦਵਾਈ ਜਾਂ ਨੀਲੇ ਥੋਥੇ (1-2 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸਤਹ ਤੇ ਤੈਰ ਰਹੀ ਕਾਈ ਨੂੰ ਬਾਂਸ ਜਾਂ ਪੀ. ਵੀ. ਸੀ. (PVC) ਪਾਈਪ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਤਲਾਅ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਨਿਕਾਸ ਪਾਈਪ ਰਾਹੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

9. ਤਲਾਅ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਸਫਾਈ : ਤਲਾਅ ਦਾ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਸਾਫ ਰੱਖੋ, ਤਾਂ ਜੋ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗ ਕੇ (ਪੱਤਝੜ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ) ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਨਾ ਕਰਨ । ਤਲਾਅ ਕਿਨਾਰੇ ਪੱਤਝੜੀ ਦਰਖਤ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਪੂਲਰ, ਧਰੇਕ/ਡੇਕ ਆਦਿ) ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ ਕਰੋ । ਤਲਾਅ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਉੱਗੇ ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂਗ ਦਿਓ ਤਾਂ ਜੋ ਤਲਾਅ ਉੱਪਰ ਸਿੱਧੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਧੁੱਪ ਪੈ ਸਕੇ । ਤਲਾਅ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ, ਚੜਦੇ ਅਤੇ ਡੁਬਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਦਰਖਤ ਨਾ ਲਗਾਓ, ਇਹ ਤਲਾਅ ਉੱਪਰ ਪੈਂਦੀ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹਨ । ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਲ ਜਾਂ ਹੈਂਡ ਨੈੱਟ ਨਾਲ ਕੱਢ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤਲਾਅ ਹੇਠ ਇਕੱਠੀ ਗਾਰ ਨੂੰ ਜਾਲ ਜਾਂ ਕੰਡੀਆਲੀ ਤਾਰ ਫੇਰ ਕੇ ਹਿਲਾ ਦਿਓ ।

10. ਬਿਮਾਰੀਆਂ : ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਮੱਛੀ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਘੱਟ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਮੱਛੀ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ :

★ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ 'ਸੀਫੈਕਸ' (CIFAX) ਦਵਾਈ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਸ਼ਤ, 400 ਮਿ.ਲੀ. ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ ।

★ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲਾਲ ਦਵਾਈ (1-2 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ) ਜਾਂ ਚੂਨੇ (50-100 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ।

★ ਨਮਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ (50-100 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ) ਨਾਲ ਵੀ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਜੂੰ ਪੈ ਜਾਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ 15 ਮਿ.ਲੀ. ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬੂਟੌਕਸ (Butox) ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੋ ਅਤੇ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਬਚੇ ਹੋਏ ਅੰਡਿਆਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਜੂੰਆਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇਂ ਲਈ 15 ਦਿਨ ਬਾਅਦ (Butox) ਦੀ ਬੂਸਟਰ ਡੋਜ਼ ਪਾਓ ।

ਮੱਛੀ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ :

★ ਸਰੀਰ ਤੇ ਲਾਲ/ਚਿੱਟੇ ਧੱਬੇ ਜਾਂ ਜ਼ਖਮ

★ ਜੂੰਆਂ (ਆਰਗੂਲਸ/ਲਰਨੀਆ) ਦਾ ਹਮਲਾ

★ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਚਾਨਿਆਂ ਦਾ ਉਤਰਨਾ

★ ਸਰੀਰ ਦੇ ਖੰਭੜਿਆਂ ਦਾ ਗਲਣਾ

★ ਸਰੀਰ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਰੇਸ਼ੇਦਾਰ ਗੁੱਛੇ ਉੱਗਣਾ

★ ਮੱਛੀ ਦੇ ਗਲਫੜਿਆਂ ਦਾ ਗਲਣਾ

★ ਸਰੀਰ ਉੱਪਰ ਵਾਧੂ ਲੇਸ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ

★ ਸਰੀਰ ਦਾ ਫੁੱਲਣਾ

★ ਸਰੀਰ ਤੇ ਕਾਲੇ ਜਾਂ ਚਿੱਟੇ ਚਟਾਕ

★ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋਣਾ-ਧੁੰਦਲਾਪਨ, ਗਲਨਾ, ਉਬਰਨਾ ਆਦਿ

★ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਬਿਗੜਨਾ

★ ਮੱਛੀ ਦਾ ਸਤਹ ਤੇ ਤੈਰਨਾ

★ ਮੱਛੀ ਦਾ ਗੋਲ-ਗੋਲ ਘੁੰਮਣਾ

★ ਮੱਛੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਰਗੜਨਾ

★ ਮੱਛੀ ਦਾ ਗਤੀਹੀਣ ਹੋ ਜਾਣਾ

ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਮੱਛੀ ਦੀ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਵੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੋਖੇ ਰੇਟਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਮੰਡੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਮੱਛੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਬਿਮਾਰੀ ਕਰਨ ਅਣਚਾਹੇ ਵਿਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿੱਚ ਮੁੱਲ ਵੀ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਮੱਛੀ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਲੱਛਣਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਰਹੋ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਮੇਂ ਰਹਿੰਦੇ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ।

11. ਲਗਾਤਾਰ ਬੱਦਲਵਾਹੀ ਦੌਰਾਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਵਧਾਨੀ : ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਬੱਦਲਵਾਹੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮੱਛੀ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਮ ਤੌਰ ਕੇ ਤਲਾਅ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਮਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਜਿਹੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ, ਲਗਾਤਾਰ ਬੱਦਲਵਾਹੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਤਾਜ਼ਾ ਪਾਣੀ ਪਾਓ ਅਤੇ ਏਰੇਟਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਦਿਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੋਨੇ ਵੇਲੇ 2-3 ਘੰਟੇ ਲਈ ਏਰੇਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ ।

12. ਮੱਛੀ ਖੋਰ ਪੰਛੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ : ਮੱਛੀ ਖੋਰ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਤਲਾਅ ਉੱਪਰ ਨਾਈਲੋਨ ਦੇ ਧਾਗੇ ਜਾਂ ਚਮਕੀਲੀ ਟੇਪ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੋ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤਲਾਅ ਉੱਪਰ ਡਰੌਨਿਆਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

13. ਮੱਛੀ ਦੀ ਮਾਰਕਿਟਿੰਗ : ਸਰਦੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਮੱਛੀ ਦੀ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਮੰਗ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਵੀ ਵੱਧ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਦਸੰਬਰ ਤੋਂ ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਵੇਚਣ ਯੋਗ ਮੱਛੀ (500 ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਵੱਧ) ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿਓ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੇਚੀ ਗਈ ਮੱਛੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਬੱਚ (50-100) ਗ੍ਰਾਮ ਨਰਸਰੀ ਤਲਾਅ ਤੋਂ ਉਤਪਾਦਨ ਤਲਾਅ ਵਿੱਚ ਸਟਾਕ ਕਰ ਦਿਓ ।

ਉਪਰੋਕਤ ਦੱਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਕੇ, ਕਿਸਾਨ ਵੀਰ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ ਮੱਛੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧਾ ਕੇ ਵਾਧੂ ਮੁਨਾਫਾ ਵੀ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਮਿਲਦਾ ਰਹੇ

ਅਸ਼ੋਕ ਗੁਲਾਟੀ

2024 'ਚ ਸੰਸਦੀ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ, ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਕੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਖਰੀ 100 ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਐਲਾਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੀਤੀਗਤ ਏਜੰਡੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ 5 ਸਾਲ 'ਚ ਪਾਰਟੀ ਭਾਰੀ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੀ ਹੈ । ਸੰਸਦੀ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਨਤੀਜੇ ਪਾਰਟੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ 370 ਦੇ ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਈ । ਫਿਰ ਵੀ, ਪਹਿਲੇ 100 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਚਿਤਾਵਨੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਜਪਾ ਹੁਣ ਗੱਠਜੋੜ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਐੱਨ. ਚੰਦਰਬਾਬੂ ਨਾਇਡੂ ਅਤੇ ਨਿਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਸਕੇ ।

ਇਸ ਨੇ ਕੀ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ? ਜਦ ਕਿ ਵਿਨਿਰਮਾਣ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਹਾਈ-ਟੈੱਕ ਚਿਪ ਨਿਰਮਾਣ ਆਦਿ 'ਤੇ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਵੀ ਕਈ ਬਦਲਾਅ ਹੋਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹੈ । ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਖੇਤਰ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਰੱਖਾਂਗਾ ਜੋ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਮੋਰਚੇ 'ਤੇ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ (ਮੋਦੀ 3.0) ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਲਈ ਨਵੇਂ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਿਵਰਾਜ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਲ ਨਾਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਵਾਧੂ ਕਾਰਜਭਾਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ 'ਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਬਦਲਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਅਨੁਭਵੀ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣਾ, ਇਕ ਉੱਚ ਪਹਿਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੋਦੀ 3.0 ਦੇ ਤਹਿਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਪਹਿਲਾ ਵੱਡਾ ਫੈਸਲਾ ਜੋ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਸੀ ਪੀ ਐੱਮ ਕਿਸਾਨ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ 20,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵੰਡਣਾ, ਜੋ 2019 'ਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਯੋਗ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 6000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੀ ਐੱਮ ਕਿਸਾਨ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 5 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਹਿੰਗਾਈ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਮਾਮੂਲੀ ਮੁੱਲ ਐਡਜਸਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ 6000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 8000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਇਹ ਉਮੀਦ ਝੂਠੀ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ।

ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ 2024-25 ਵਿਚ ਵੀ, ਅਸੀਂ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ-ਆਰ. ਐਂਡ.ਡੀ. ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਬਜਟ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਅਸਲ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਹ ਸਦਾ ਵਾਂਗ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ।

ਪਰ ਵੱਡੇ ਐਲਾਨ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੋਏ, ਜੋ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਡਿਜ਼ੀਟਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ (ਭੂਮੀ ਰਿਕਾਰਡ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪਛਾਣ ਪੱਤਰ ਆਦਿ) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜਲਵਾਯੂ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਫਸਲ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਫਸਲ ਵਿਗਿਆਨ, ਪੋਸ਼ਣ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫੇ ਲਈ ਬਾਗਬਾਨੀ, ਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫੇ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਜਲਵਾਯੂ, ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਅਤੇ ਸਾਫ ਵਾਤਾਵਰਣ ਲਈ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤ ਪ੍ਰਬੰਧਨ, ਹੁਨਰਮੰਦ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤਾਂ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੱਕ ਬਿਹਤਰ ਪਹੁੰਚ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ 2-3 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਭਗ 14,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਦਮ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਸਹੀ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਹ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਡਿਜ਼ੀਟਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਹੈ । ਮਾਲਕ-ਆਪ੍ਰੇਟਰ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਫਰਕ ਕਰਨਾ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਹੈ । ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ, ਭਾਰਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਅੰਕੜਾ ਲਗਭਗ 17 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੂਖਮ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ ।

ਇਹ 25 ਤੋਂ 30 ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਸ; ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ । ਮੌਖਿਕ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸੱਤ ਜਾਂ ਚਾਰ ਫੀਸਦੀ ਸੰਸਥਾਗਤ ਕਰਜ਼ੇ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਸੀਮਤ ਪਹੁੰਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਮਾਲਕ-ਆਪ੍ਰੇਟਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਕਿਸਾਨ ਕਦੇ ਵੀ 24 ਤੋਂ 36 ਫੀਸਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਉਧਾਰ ਲੈ ਕੇ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਲਾਹੇਵੰਦ ਧੰਦਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ । ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਲਾਭ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਅਸਲ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਕਰਜ਼ੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਡਿਜ਼ੀਟਲੀਕਰਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਅੱਗੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ, ਲੈਂਡ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ ਖਾਦ ਦੀ ਖਰੀਦ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

ਇਕ ਚੌਲ ਉਤਪਾਦਕ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਪੀ. ਡੀ. ਐੱਸ) ਤੋਂ ਮੁਫਤ ਚੌਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ? ਜੇਕਰ ਅਸੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡੈਟਾ ਸੈੱਟਾਂ ਨੂੰ ਤਿਕੋਣਾ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੀ ਖਾਦ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜਨਤਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਬੱਚਤ ਅਤੇ ਉੱਚ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਫਿਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਡਿਜ਼ੀਟਲਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਰਿਟਰਨ ਦੀਆਂ ਮਾਮੂਲੀ ਦਰਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਤੋਂ 10 ਗੁਣਾ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਨਾਲ ਇਸ ਸੈਕਟਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲੇਗਾ, ਨਾਲ ਹੀ ਜਨਤਕ ਖਰਚਿਆਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵੀ ਵਧੇਗੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਟਰਨ ਹੋਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਤੋਂ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੋਰਚੇ 'ਤੇ, ਮੋਦੀ 3.0 ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ 20 ਮਿਲੀਅਨ (2 ਕਰੋੜ) ਵਾਧੂ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਨਾਲ ਪੇਂਡੂ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਮਿਸਤਰੀ, ਤਰਖਾਣ, ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਸ਼ੀਅਨ ਆਦਿ ਲਈ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਸਾਫ-ਸਫਾਈ ਮਿਲੇਗੀ । ਇਹ ਆਮ ਜਨਤਾ ਲਈ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਭਲਾਈ ਵਾਲਾ ਕਦਮ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਲਾਭ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਅੰਤ ਵਿਚ, ਪੀ. ਐੱਮ-ਗ੍ਰਾਮ ਸੜਕ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ, ਮੋਦੀ 3.0 ਨੇ 75,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸਾਡੀ ਖੋਜ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਸੜਕਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਖੇਤੀਬਾੜੀ-ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉੱਚ ਰਿਟਰਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਾਜ਼ਾਰ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਆਰਥਿਕਤਾ ਲਈ ਕੁਝ ਉਮੀਦ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਜਨਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਖੇਤੀ ਰੁਝੇਵੇਂ

ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਪਿਛਲਾ ਅੰਕ ਪੜ੍ਹੋ ।

ਖੁੰਬਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ : ਬਟਨ ਖੁੰਬ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਕੰਪੋਸਟ ਦੀ ਦੂਜੀ ਫਸਲ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿਉ । ਬਟਨ

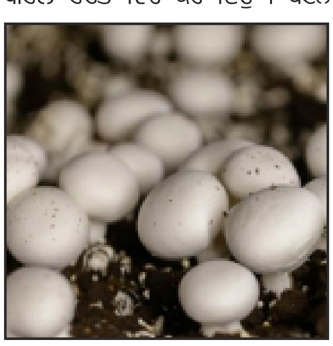

ਖੁੰਬ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਸ਼ੈਲਫਾਂ, ਪੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਮੋਮੀ ਲਿਫਾਫਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਜੇਕਰ ਬਿਜਾਈ ਸ਼ੈਲਫਾਂ, ਪੇਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕੰਪੋਸਟ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰ ਨਾਲ ਢੱਕ ਦਿਉ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ । ਜੇਕਰ ਬਿਜਾਈ ਮੋਮੀ ਲਿਫਾਫਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨਾਲ ਢੱਕਣ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਬੀਜ ਕੰਪੋਸਟ ਵਿੱਚ ਫੈਲਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਕੇਸਿੰਗ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰੂੜੀ ਖਾਦ ਅਤੇ ਰੇਤਲੀ ਮਿੱਟੀ (4:1) ਨੂੰ 4-5% ਫਾਰਮਾਲੀਨ ਦੇ ਘੋਲ ਨਾਲ ਜੀਵਾਣੂੰ-ਰਹਿਤ ਕਰ ਦਿਓ । ਰੇਸ਼ਾ ਫੈਲੀ ਕੰਪੋਸਟ ਉੱਤੇ ਪਏ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦਿਉ । ਰੇਸ਼ਾ ਫੈਲੀ ਕੰਪੋਸਟ ਉੱਤੇ ਪਏ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਛਾ ਦਿਉ । ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ । ਕੇਸਿੰਗ ਦੀ ਇਹ ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਹਵਾ ਦੇ ਆਦਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਲਈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖੁੰਬ ਘਰ ਨੂੰ 4-5 ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ ਖੁੱਲਾ ਰੱਖੋ । ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਢੀਂਗਰੀ ਖੁੰਬ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਖੁੰਬਾਂ ਦੀ ਤੁੜਾਈ ਵੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ : ਆਪਣੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਕੀ ਥਾਂ ਤੇ ਬੰਨੋ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਥੱਲੇ ਵਿਛਾਈ ਸੁੱਕ ਗਿਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਦਲ ਦਿਉ । ਨਵਜੰਮੇ ਕੱਟੜੂ-ਵੱਛੜੂ ਠੰਡ ਵਿੱਚ ਨਮੂਨੀਏ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੌਤਾਂ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਨਵਜੰਮੇ ਕੱਟੜੂ-ਵੱਛੜੂ ਨੂੰ 4 ਦਿਨ ਤੋਂ 3 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਟ੍ਰਾਂਜ਼ਿਸ਼ਨ ਫੀਡ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਰਾ ਚਾਰਾ ਨਾ ਪਾਉ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ-ਸੁਥਰੀ ਸੁੱਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤੇ ਰੱਖੋ । ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਦਿਨੇ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਬੰਨੋ । ਜੇ ਲੋੜ ਪਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ੈੱਡ ਦੇ ਪਾਸਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪੱਲੀ ਵੀ ਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜ਼ਿਆਦਾ ਠੰਡ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਉੱਪਰ ਝੁੱਲ ਵੀ ਪਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਦੁੱਧ ਚੋਣ ਵੇਲੇ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇਕਰ ਪਸ਼ੂ ਤਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਗਰਭਦਾਨ ਦਾ ਟੀਕਾ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਚੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਥਣਾਂ ਉੱਪਰ ਦੁੱਧ ਨਾ ਲਗਾਓ । ਫਟੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਥਣਾਂ ਨੂੰ ਗਲਿਸਰੀਨ ਅਤੇ ਬੀਟਾਡੀਨ (1:3) ਦੇ ਘੋਲ ਵਿੱਚ ਡੋਬਾ ਦੇ ਕੇ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਅਫਾਰੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੁਤਰੀ ਹੋਈ ਬਰਸੀਮ ਵਿੱਚ ਤੂੜੀ ਰਲਾ ਕੇ ਖੁਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਗਿੱਲੇ

ਚਾਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰੋ । ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਘਟਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਬਰਸੀਮ, ਲੂਸਣ, ਰਾਈ ਘਾਹ ਆਦਿ ਚਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ 19-21% ਤੱਕ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਕੁਦਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੀ ਪਰਾਲੀ ਨਾ ਪਾਓ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਾਲੀ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਮੋਕ ਵੀ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਗਨਾਲਾ ਬਿਮਾਰੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਵੱਡੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ-ਖੁਰ ਦੇ ਟੀਕੇ ਲਗਵਾਓ । 15 ਦਿਨ ਦੇ ਛੋਟੇ ਕੱਟੜੂ-ਵੱਛੜੂ ਮਲੱਪ ਰਹਿਤ ਕਰੋ । ਸੂਣ ਦੇ ਨੇੜੇ ਗੱਭਣ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ 8-12 ਗ੍ਰਾਮਨਾਇਆਸਿਨ 15-30 ਗ੍ਰਾਮ ਕੋਲੀਨਕਲੋਰਾਈਡ ਅਤੇ 500 ਯੂਨਿਟ ਵਿਟਾਮਿਨ ਈ ਪਾਉ । ਗਰਭਕਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ 21 ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਨਮਕ, ਮਿੱਠਾ ਸੋਡਾ, ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਚੂਰਾ ਜਾਂ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾ ਦਿਓ । ਸੂਤਕੀ ਬੁਖਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਇਕੱਲੇ ਫਲੀਦਾਰ ਚਾਰੇ ਨਾ ਪਾਉ ਅਤੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚਾਰਾ ਜਾਂ ਸਾਈਲੇਜ ਮਿਕਸ ਕਰਕੇ ਪਾਓ ।

ਮੁਰਗੀ ਪਾਲਣਾ : ਸ਼ੈੱਡ ਦੇ ਛਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਪਰਦੇ ਲਗਾਉ ਅਤੇ ਧੁੱਪ ਵਾਲਾ ਪਾਸਾ ਖੁੱਲਾ ਰੱਖੋ ਤਾਂ ਜੋ ਅਮੋਨੀਆ ਗੈਸ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ । ਸ਼ੈੱਡ ਅੰਦਰ ਤਾਪਮਾਨ 75 ਡਿਗਰੀ ਫਾਰਨਹੀਟ (24 ਡਿਗਰੀ ਸੈਂਟੀਗਰੇਡ) ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਨਮੀਂ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬੁਖਾਰੀ ਆਦਿ ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਾਲਟੀ ਵਗੈਰਾ ਰੱਖੋ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਹੋ ਕੇ ਨਮੀਂ ਵਧਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਨਮੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 65% ਦੇ ਕਰੀਬ ਰੱਖੋ । ਜੇ ਠੰਡ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਰਦੇ ਦੋਹਰੇ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਚੂਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਮੁਤਾਬਕ ਗਰਮਾਇਸ਼ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਬਰੂਡਰ ਥੱਲੇ ਤਾਪਮਾਨ 90-95 ਡਿਗਰੀ ਫਾਰਨਹੀਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਹਫਤੇ 5 ਡਿਗਰੀ ਘਟਾਉਂਦੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਤਾਪਮਾਨ ਅੰਦਾਜੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਹੋ । ਮੁਰਗੀਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸੋਇਆਬੀਨ ਆਦਿ ਪਾਓ । ਦਾਣੇ ਵਿੱਚ ਕੌਕਸੀਡੀਓਸਟੈਟ ਪਾਉ ਤਾਂ ਜੋ ਖੂਨੀ ਦਸਤ ਤੋਂ ਮੁਰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ । ਜੇ ਮੁਰਗੀਆਂ ਡੂੰਘੀ ਸੁੱਕ ਵਿਧੀ ਰਾਹੀਂ ਪਾਲੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ

ਤਾਂ ਸੁੱਕ ਨੂੰ ਹਫਤੇ ਵਿਚ 2-3 ਵਾਰੀ ਫੋਲੋ ਤਾਂ ਜੋ ਸੁੱਕ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਕ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ । ਆਂਡੇ ਦਿੰਦੀਆਂ ਮੁਰਗੀਆਂ ਨੂੰ 16 ਘੰਟੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਿਓ ਅਤੇ ਵੱਧ ਰਹੇ ਚੂਚਿਆਂ ਨੂੰ 20-24 ਘੰਟੇ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਿਓ ।

"ਸੁਚੱਜੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੋਂ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੋਣ । ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਸਹੀ ਪ੍ਰਜਣਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਇਸ ਧੰਦੇ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਈ ਗਲਤੀਆਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਸ਼ੂ (ਵਹਿੜਾਂ / ਝੋਟੀਆਂ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਜਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹੇਹੇ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ । ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਠੀਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਨੁਸਾਰ ਨਸਲਕਸ਼ੀ ਕਰਾਉਣੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀਂ ਸਮੇਂ ਤੇ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਹੇਹਾ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰਨਾ ਹੀ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸੁਚੱਜੇ ਪ੍ਰਜਣਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।"

ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਪ੍ਰਜਨਣ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਗਾਂਕ ਹੋਨਪਾਰਖੇ, ਪਸ਼ੂ ਮਾਦਾ ਰੋਗ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੂਤੀ ਵਿਭਾਗ

ੳ) ਝੋਟੀਆਂ/ਵਹਿੜਾਂ ਦਾ ਜਵਾਨ ਹੋਣਾ : ਜਿਹੜੀਆਂ ਝੋਟੀਆਂ/ਵਹਿੜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰਕ ਵਧੇ ਦੀ ਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਹ ਜਲਦੀ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਜ਼ਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ/ਵੱਛੀਆਂ ਵੀ ਜਲਦੀ ਜਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਜਵਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਿਹੜੀਆਂ ਝੋਟੀਆਂ/ਵਹਿੜਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਉਮਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵਜ਼ਨ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਲਈ ਝੋਟੀਆਂ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਤਿੰਨ ਕੁਇੰਟਲ ਅਤੇ ਵਹਿੜਾਂ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਢਾਈ ਕੁਇੰਟਲ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਕ ਝੋਟੀਆਂ ਵਿੱਚ 30-36 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਵਹਿੜਾਂ ਦਾ 16-18 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਲਈ ਅਕਸਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਮਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਸ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਸੂਏ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਪਹਿਲੂ ਵਜੋਂ ਲਾਹੇਵੰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਸੂਝਵਾਨ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਝੋਟੀਆਂ/ਵਹਿੜਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਸੁਚੱਜੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਨ । ਲਵੇਰੀ ਦੇ ਸੂਣ ਤੋਂ ਘੰਟੇ ਅੰਦਰ ਕੱਟੀ/ਵੱਛੀ ਨੂੰ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕਿੱਲੋ ਬਹੁਲਾ ਦੁੱਧ ਜ਼ਰੂਰ ਪਿਲਾਓ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਮਲ੍ਹੱਪ ਦੀ ਗੋਲੀਆਂ ਦਿਉ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੁਰਾਕ ਸਿਰਫ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਹੀ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਝੋਟੀਆਂ/ਵਹਿੜਾਂ ਨੂੰ ਰਜਵੇਂ ਚਾਰੇ (40-45 ਕਿੱਲੋ) ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ 2-4 ਕਿੱਲੋ ਸੰਤੁਲਿਤ ਵੰਡ ਅਤੇ ਭਰਪੂਰ ਪਾਣੀ ਦਿਉ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜੇ ਵੱਗ ਵਿੱਚ ਮਾਲ੍ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੱਗ ਦੀਆਂ ਝੋਟੀਆਂ/ਵਹਿੜਾਂ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਜਲਦੀ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਵੱਗ ਵਿੱਚ ਮਾਲੀ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਝੋਟੀ/ਵਹਿੜੀ ਨਾਲ ਵਹਿੜੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਉਤੇਜਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅੰਡੇਦਾਨੀ ਨੂੰ ਉਤੇਜਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਸਾਇਣ ਜਲਦੀ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਝੋਟੀ/ਵਹਿੜੀ ਘੱਟ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੇਹੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਅ) ਹੇਹਾ ਚੱਕਰ ਅਤੇ ਹੇਹੇ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ : ਹੇਹਾ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਆਸ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ । ਤੰਦਰੁਸਤ ਝੋਟੀਆਂ/ਵਹਿੜਾਂ ਜਵਾਨ ਹੋਣ ਬਾਅਦ ਹਰੇਕ 21-22 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੇਹਾ ਚੱਕਰ/ਪ੍ਰਜਨਣ ਫੇਰੀ ਜਾਂ ਬਾਇਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲਵੇਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੇਹੇ ਚੱਕਰ ਆਉਣ ਦੀ ਵਿਧੀ 19 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 23 ਦਿਨ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਔਸਤਨ 21 ਦਿਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮਸਨੂਈ ਗਰਭਦਾਨ ਦਾ ਟੀਕਾ ਹੇਹੇ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਖਾਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਹ ਟੀਕਾ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਗੱਭਣ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਹੇਹਾ ਲੱਭਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਵੱਧਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਦਾ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤਣਾਓ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਖੁਰਾਕ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਹੇਹੇ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ । ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਨੂੰ ਹੇਹੇ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ । ਹੇਹੇ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਗਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੀਬਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਹੇਹਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਲਵੇਰੀ ਦੇ ਥਣਾਂ ਵਿੱਚ ਡੋਕੇ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਹੇਹੇ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ।

★ ਲਵੇਰੀ ਦਾ ਰੰਭਣਾਂ ਜਾਂ ਅੜਿੰਗਣਾਂ ।
★ ਪੱਠੇ ਘੱਟ ਖਾਣਾ ।
★ ਦੁੱਧ ਘੱਟ ਜਾਣਾ ।
★ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਵਾਰ ਵਾਰ ਉੱਠਣਾ, ਬੈਠਣਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੁਰਨਾ ।
★ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨਾ ।
★ ਸੂਅ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਝਿੱਲੀ ਦਾ ਲਾਲ ਹੋਣਾ ।
★ ਸੂਅ ਦਾ ਸੁੱਜ ਜਾਣਾ ।
★ ਸੂਅ ਵਿਚੋਂ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਵਗਣਾ ਜਾਂ ਲਮਕਣਾ ।
★ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਆਈ ਲਵੇਰੀ ਦਾ ਸਾਨ੍ਹ ਜਾਂ ਝੋਟੇ ਕੋਲ ਬਗੈਰ ਹਿਲਜੁਲ ਕੀਤੇ ਖਲੋਤੇ ਰਹਿਣਾ ।
★ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਆਈ ਗਾਂ ਦਾ ਦੂਸਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਜਾਂ ਦੂਸਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇਣਾ ।

ੲ) ਹੇਹਾ ਲੱਭਣ ਦੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ :

1. **ਹੇਹੇ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ** : ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀਆਂ ਹੇਹੇ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਹੇਹੇ ਦਾ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕੇ । ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਪਸ਼ੂ ਉਸ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਹੇਹੇ ਵਾਲਾ ਪਸ਼ੂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਪੂਛ ਚੁੱਕ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹੇ, ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨੂੰ ਹੇਹੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੇਹੇ ਦਾ ਚੱਕਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ । ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਔਸਤਨ ਸਮਾਂ 15-18 ਘੰਟੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਪਸ਼ੂ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਵਾਰ 3-7 ਸਕਿੰਟ ਤੱਕ ਚੜ੍ਹਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ।

2. **ਖੱਸੀ ਕੀਤੇ ਸਾਨ੍ਹਾਂ ਝੋਟੇ ਨਾਲ ਹੇਹੇ ਲੱਭਣਾ** : ਵੱਡੇ ਵੱਗ ਵਿੱਚ ਹੇਹਾ ਲੱਭਣਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਕ ਖੱਸੀ ਕੀਤੇ ਸਾਨ੍ਹ ਜਾਂ ਝੋਟੇ ਦੁਆਰਾ ਹੇਹਾ ਲੱਭਣਾ ਇਕ ਆਸਾਨ ਤਰੀਕਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਖੱਸੀ ਕੀਤੇ ਸਾਨ੍ਹ ਜਾਂ ਝੋਟਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਖੱਸੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੱਭਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ।

3. **ਹੇਹਾ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰਨ ਦੀ ਦਰ** : ਤਕਰੀਬਨ 60% ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਹੇਹਾ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਜਾਂ ਤੜਕੇ ਸਵੇਰੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੇਹਾ ਪ੍ਰੀਖਣ, ਦਿਨ ਵਿਚ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਦੋ ਵਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ । ਹਰੇਕ ਹੇਹਾ ਪ੍ਰੀਖਣ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 20-30 ਮਿੰਟਾਂ ਤੱਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਔਸਤਨ ਹਰ 15-20 ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

4. **ਪੀਡੋਮੀਟਰ ਦੁਆਰਾ ਹੇਹਾ ਪਹਿਚਾਨਣਾ** : ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਆਏ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਤੋਰਾ ਫੇਰਾ ਅਕਸਰ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਹਰਕਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪੀਡੋਮੀਟਰ ਦੁਆਰਾ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ਯੰਤਰ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਲੱਤ ਨਾਲ ਬੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਪੀਡੋਮੀਟਰ ਦੀ ਰੀਡਿੰਗ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਰੀਡਿੰਗ ਇਕ ਖਾਸ ਸੀਖਿਆ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਤਕਨੀਕ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕਾਰਗਰ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

5. **ਹੇਹਾ ਪਰਖਣ ਵੇਲੇ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਥਾਂ** : ਹੇਹਾ ਪਰਖਣ ਵੇਲੇ ਪਸ਼ੂ ਅਜਿਹੀ ਥਾਂ ਤੇ ਹੋਵੇ ਜਿਥੇ ਹੇਹਾ ਦਰਸਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਔਕੜ ਨਾ ਆਵੇ । ਤਿਲਕਣੇ ਅਤੇ ਚਿੱਕੜ ਵਾਲਾ ਫਰਸ਼ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਚੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਡਿੱਗਣ ਨਾਲ ਸੱਟ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

6. **ਹੇਹਾ ਪ੍ਰੀਖਣ ਸਮੇਂ ਪਸ਼ੂ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ** : ਵੱਡੇ ਫਾਰਮਾਂ ਤੇ ਪੱਠੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਹੇਹਾ ਪਰਖਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੱਠੇ ਪਾਉਣ ਸਮੇਂ ਪਸ਼ੂ ਹੇਹੇ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ।

7. **ਪ੍ਰਜਨਣ ਸਬੰਧੀ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਹੇਹਾ ਲੱਭਣਾ** : ਵੱਗ ਵਿਚਲੇ ਹਰੇਕ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਸੂਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, ਹੇਹੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, ਮਸਨੂਈ, ਗਰਭਦਾਨ ਦਾ ਟੀਕਾ ਲਗਵਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ, ਸਾਨ੍ਹ ਜਾਂ ਝੋਟੇ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਬਾਰੇ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪਸ਼ੂ 21 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦੁਬਾਰਾ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਹੇਹੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਨ ਅਗਲੇ ਹੇਹੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਵੇਲੇ, ਉਸ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਖਾਸ ਖਿਆਲ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਲੱਭ ਕੇ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਤੇ ਟੀਕਾ ਲਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

ਦੋਗਲੀਆਂ ਗਾਂਵਾਂ ਦਾ ਹੇਹੇ ਦੌਰਾਨ ਖੂਨ ਸੁੱਟਣਾ : ਇਹ ਆਮ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋਗਲੀ ਨਸਲ ਜਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਗਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਹੇਹੇ ਦੇ ਆਖਿਰ ਵਿੱਚ ਤਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਖੂਨ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਖੂਨ ਹੇਹਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਜਾਂ ਮਸਨੂਈ ਗਰਭਦਾਨ ਦਾ ਟੀਕਾ ਲਗਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਸਾਨ੍ਹ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਦੁੱਧ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਅਸਲੀਅਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਾ ਹੀ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਖਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੋਟ ਜਾਂ ਗਲਤ ਮਸਨੂਈ ਗਰਭਦਾਨ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਖੂਨ ਦਾ ਪੈਣਾ, ਇਕ ਹਾਰਮੋਨ (ਈਸਟਰੋਨ) ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਘਟਣ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਅੰਡਿਆਉਣ (ਅੰਡੇ ਦਾ ਟੁੱਟਣਾ) ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਕੇਤ ਹੈ । ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਸ ਪਸ਼ੂ ਵਿੱਚ ਅੰਡਿਆਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਹ ਹੇਹਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਇਕ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਸੂਅ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਖੂਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਕੁਝ ਬੂੰਦਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਬਾਈਏ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਜ਼ਰੂਰ ਪਵੇ । ਇਸ ਖੂਨ ਦਾ ਗਰਭ ਠਹਿਰਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਖੂਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪਸ਼ੂ ਵਿੱਚ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਹੇਹਾ ਚੱਕਰ/ਪ੍ਰਜਨਣ ਫੇਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰੀਕੇ :

1. ਮਈ-ਜੂਨ ਦੀ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਟੋਬੇ ਵਿੱਚ ਨੁਹਾਉਣ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿਓ । ਜੇਕਰ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਨੁਹਾਵੋ । ਜੁਲਾਈ ਅਗਸਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ, ਜਦੋਂ ਨਮੀਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ੈੱਡ ਅੰਦਰ ਪੱਖੇ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਵੀ ਪਸ਼ੂ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੇਹਾ ਨਹੀਂ ਖੁੰਝਦੇ ।

2. ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਵੱਛੀਆਂ ਜਾਂ ਕੱਟੜੂਆਂ ਅਤੇ ਵਹਿੜਾਂ/ਝੋਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮਲ੍ਹੱਪ ਰਹਿਤ ਕਰੋ । ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਕ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੂਣ ਤੋਂ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਭਣ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਕਿ ਸੂਣ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਕਾਫੀ ਊਰਜਾ ਜਮ੍ਹਾ ਹੋ ਸਕੇ । ਰੱਜਵੇਂ ਹਰੇ ਚਾਰੇ ਨਾਲ 2-4 ਕਿਲੋ ਸੰਤੁਲਿਤ ਅਤੇ ਹਜ਼ਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਧਾਤਾਂ ਦਾ ਚੂਰਾ ਪਾਓ । ਸੂਣ ਬਾਅਦ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਦਲੀਆ, ਗੁੜ ਆਦਿ ਖਵਾਉਣਾ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਜ਼ਨ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਘੱਟੇਗਾ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਆਵੇਗਾ ।

3. ਵਗ ਵਿਚਲਾ ਹਰੇਕ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਮੁਕੰਮਲ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖੋ । ਸੂਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਅਤੇ ਹੇਹੇ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖੋ । ਜੇਕਰ ਸੂਣ ਤੋਂ 90 ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 10 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵਗ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

4. ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਹੇਹਾ ਸਮਕਾਲੀਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੱਗ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਹੇਹੇ ਵਿਚ ਲਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਮਸਨੂਈ ਗਰਭਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਵਿਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਕ੍ਰਿਆ ਅੰਡੇਦਾਨ ਹੋਵੇ, ਵਾਰ ਵਾਰ ਫਿਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਡੇਦਾਨੀ ਤੇ ਛਾਲੇ ਬਣੇ ਹੋਣ ।

5. ਜੇਕਰ ਪਸ਼ੂ ਫਿਰ ਵੀ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਅਤੇ ਅੰਡੇਦਾਨੀ ਦਾ ਅਲਟਰਾਸਾਊਂਡ ਸਕੈਨ ਕਰਵਾਓ ਅਤੇ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਾਰਮੋਨ ਦੇ ਟੀਕੇ ਲਗਵਾਓ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਸ਼ੂ ਛੇਤੀ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

6. ਕੋਈ ਵੀ ਇਲਾਜ, ਕਾਰਨ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਕਾਰਨ ਦਾ ਵਿਉਂਤ ਅਤੇ ਸਹੀ ਇਲਾਜ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਗੱਭਣ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ । ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਕਰ ਲਵੋ ਕਿ ਗਾਂ ਜਾਂ ਮੱਝ ਕਿੱਤੇ ਗੱਭਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ।

7. ਜਿਹੜੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿੱਚ ਹੇਹੇ ਦੌਰਾਨ ਤਾਰਾਂ, ਘਸਮੈਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਫ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਵਿੱਚ ਸੋਜ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਆਸ ਨਾ ਕਰਵਾਓ । ਸਹੀ ਹੇਹੇ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਰਗੀਆਂ ਸਾਫ ਤਾਰਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਹੀ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਬਦਲਾਵ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਮਾਰੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਢੁਕਵੀਂ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਲੋੜ

ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਲ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ, ਪੰਜਾਬ। ਮੋਬਾਈਲ : 94172-69294

ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਆਖਿਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਜਨਵਰੀ 2023 'ਚ ਡਾ. ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ 11 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਅਕਤੂਬਰ 2023 'ਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਕਰਨ 'ਚ ਦੇਰੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਣ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਜੀਦਗੀ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੀਤੀ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਢੁਕਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੰਭਲੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਮੁੱਚੇ ਰਾਜ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਇਸ ਨੀਤੀ 'ਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੱਦਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸੂਬੇ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੀਤੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਚ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਚ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ, ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ 18 ਸੈਂਟਰ ਆਫ ਐਕਸੇਲੈਂਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ, ਖੇਤੀ ਮੰਡੀਕਰਨ ਖੋਜ ਤੇ ਚੌਕਸੀ ਸੰਸਥਾ, ਖੋਜੀ ਖੇਤੀ ਮੰਡੀਕਰਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਮੰਤਵੀ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਕੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਬਣਾਉਣਾ ਇਕ ਚੰਗਾ ਉੱਦਮ ਹੈ ਪਰ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਿਸਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਕਿਹੋ-ਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਰਾਜ 'ਚ ਬੀਜ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬੀਜ ਹੱਬ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀ. ਬੀ ਡਬਲਿਊ-1 ਚਪਾਤੀ, ਪੀ. ਬੀ ਡਬਲਿਊ ਆਰ ਐਸ-1 ਅਤੇ ਡਬਲਿਊ ਐੱਚ ਡੀ-943 ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖਪਤ ਵਾਲੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਲਈ ਪੈਦਾ ਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਭਾਵੇਂ ਚੰਗੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ 'ਚ ਕਿਸਾਨੀ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਿਸਟਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਬਾਸਮਤੀ, ਦਾਲਾਂ ਅਤੇ ਗੰਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਵੀ ਵਾਜਬ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਖਰੜੇ 'ਚ ਫਲਾਂ ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ, ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ, ਗਰੇਡਿੰਗ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਲਈ ਚੰਗੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਛੇਤੀ ਜਲਦੀ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉਚਿਤ ਸਟੋਰੇਜ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲ ਮੰਡੀ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ 60 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਾਂਗ 58 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ 'ਤੇ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪੰਜ ਏਕੜ ਤੱਕ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ 'ਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਦਿਹਾੜੀ ਨੂੰ ਮਨਰੇਗਾ ਅਧੀਨ ਲਿਆ ਕੇ, ਮਨਰੇਗਾ ਅਧੀਨ ਜਿੰਨੀਆਂ ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੀ ਉਜ਼ਰਤ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨ/ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ, ਮੁਫਤ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ, ਪੰਚਾਇਤੀ ਜ਼ਮੀਨ

ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਂਝੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਇਕ-ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਠੇਕੇ 'ਤੇ ਦੇਣ ਅਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ, ਮਨਰੇਗਾ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ 100 ਦਿਨ ਦੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ 200 ਦਿਨ ਕਰਨ ਦੇ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਇਸ ਨੀਤੀ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਧਾਰ ਸਿਸਟਮ ਲਈ ਸਿੰਗਲ-ਵਿੰਡੋ-ਸਿਸਟਮ, ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫੀ ਸਕੀਮ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਵੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਪਰ ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਤਮਾਮ ਕਰਜ਼ੇ 'ਤੇ ਲੀਕ ਮਾਰੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿੱਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਤੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਲਿਮਟਾਂ ਦੀ ਹੱਦ ਵਧਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਵਿਆਜ ਦੀ ਦਰ ਵੀ 4 ਫੀਸਦੀ ਸਧਾਰਨ ਵਿਆਜ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੂਲਧਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਆਜ ਅਤੇ ਵਿਆਜ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਵਸੂਲਣ ਵਾਲੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਵੇ।

ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਦੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ 'ਤੇ (ਸੀ 2 + 50% 'ਤੇ) ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਾਰੰਟੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਲਾਹੇਵੰਦ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਨਾਫੇ ਵਾਲੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ। ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਅੰਦਰ ਸਹਿਕਾਰਤਾ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੋ, ਮਾਰਕਫੈੱਡ, ਮਿਲਕਫੈੱਡ ਤੇ ਸ਼ੂਗਰਫੈੱਡ ਨੂੰ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ, ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ 'ਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ; ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਸਹਿਕਾਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹਿਕਾਰੀ ਬੈਂਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਯਕਮੁਸ਼ਤ ਨਿਪਟਾਰਾ ਸਕੀਮ ਵਰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੰਕਟ ਵਰਗੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੁੱਕਾ ਕੱਦੂ, ਡਰਿੱਪ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਗੈਰਾ ਰਾਹੀਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸੋਲਰ ਪੰਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵੀ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਤਾਂ ਹੀ ਘੱਟ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਨਵੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਝੋਨੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮੁਨਾਫਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਰਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਰੀਚਾਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ 'ਚ ਜ਼ਮੀਨੀ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਵਿਚਾਰਨ, ਵਿੱਕਰੀ-ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਲ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਹਿਸੀਲ ਕੰਪਲੈਕਸ 'ਚ ਵਸੀਕਾ ਨਵੀਸ ਅਤੇ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾ-ਸੀਮਾਵਾਂ ਅਤੇ ਰੇਟ ਦਫਤਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਰਸੀਦ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਲਿੰਕ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਪਾਸਬੁੱਕ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਰਗੇ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾਅ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ 'ਚ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੁਝ ਢਾਂਚਾਗਤ ਮੁੱਦੇ, ਜੋ ਅਣਛੋਹੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਆਬਾਦਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਬਜ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਹੱਕ ਤੁਰੰਤ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਸਾਂਝੀਆਂ ਜਾਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ 'ਚ ਕਈ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ/ਪਲਾਟਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਹੱਕ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਫਾਸਟ ਹਾਈਵੇਅ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਰੇਟ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿੰਨਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਪਸ਼ੂ ਧਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਐਲਾਨਣਾ, ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਹੱਬ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਰਗੇ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾਅ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਪਰ ਸਹਾਇਕ ਧੰਦਿਆਂ 'ਚੋਂ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਦੁੱਧ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਲਈ ਦੁੱਧ ਦਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਪ੍ਰਤੀ 10 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਫੈਟ ਮਿਲਣ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫਤਾਂ, ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਘਟੀਆ ਖੇਤੀ ਲਾਗਤਾਂ ਕਰਕੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋਈਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਔਸਤ ਝਾੜ ਦੇ ਪੂਰੇ ਮੁੱਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਇਕ ਏਕੜ ਨੂੰ ਇਕਾਈ ਮੰਨ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਤੇ ਕਣਕ ਦਾ ਨਾੜ ਬਿਨਾਂ ਸਾੜੇ ਤੋਂ ਸਾਂਭਣ ਲਈ ਝੋਨੇ 'ਤੇ 4000 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਕਣਕ 'ਤੇ 3000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਉਨਾ ਚਿਰ ਪਰਾਲੀ ਜਾਂ ਨਾੜ ਸਾੜਨ ਵਿਰੁੱਧ ਪਾਬੰਦੀ, ਜੁਰਮਾਨੇ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਆਪਣਾ ਅੱਧਾ ਕਾਰਜ-ਕਾਲ ਦਮਰੱਜੇ ਮਾਰਨ 'ਚ ਗੁਆ ਚੁੱਕੀ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸੁਝਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖਰੜੇ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਫੌਰੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਸੁਧਰੀ ਹੋਈ ਕਿਸਾਨ ਪੱਖੀ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਪਿਛਾਂਹ ਕਦਮ ਖਿੱਚਦੀ ਹੋਈ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਕਿਸਾਨਾਂ-ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਰੋਹ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਕਟ 'ਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੀ ਕਿਸਾਨੀ ਪਿਛਲੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਪੱਕ ਖੇਤੀ ਨੀਤੀ ਦੀ ਉਡੀਕਵਾਨ ਹੈ।

ਮਹਿਲਾ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਦੀ ਮਿਸਾਲ : ਬੀਬੀ ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ

ਪਿੰਡ ਪੇਧਨੀ ਕਲਾਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਬੀਬੀ ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਜੋ ਕਿ 12ਵੀਂ ਪਾਸ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸੋਚ ਦੀ ਮਾਲਕਣ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਿੱਤਾ ਅਪਨਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਸੰਗਰੂਰ, ਵੱਲੋਂ ਪੇਂਡੂ ਬੀਬੀਆਂ ਲਈ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੋਰਸਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ। ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਸਾਲ 2023 ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ ਮੂੰਗਫਲੀ ਤੋਂ ਮੱਖਣ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨੇ ਐਫ.ਐਸ.ਐਸ.ਏ.ਆਈ. (FSSAI) ਨੰਬਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਪ੍ਰਤੀ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿੱਤਣ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਸਾਬਿਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ, ਪੈਕੇਜਿੰਗ ਅਤੇ ਲੇਬਲਿੰਗ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈ ਕੇ ਆਂਵਲਾ ਮੁਰੱਬਾ ਅਤੇ ਕੈਂਡੀ ਵੀ ਵੇਚਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਸਾਥ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੰਗਰੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲੱਗਦੀ ਹਫਤਾਵਾਰੀ ''ਪਹਿਲ ਮੰਡੀ'' ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦ ਵੇਚ ਕੇ ਮਹੀਨਾਵਾਰ 10,000 ਤੋਂ 12,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੂੰਗਫਲੀ ਦਾ ਮੱਖਣ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਗੁਣਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੂੰਗਫਲੀ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਮੱਖਣ-ਪ੍ਰੋਟੀਨ, ਫੈਟ ਅਤੇ ਵਿਟਾਮਿਨ ਦਾ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਸਰੋਤ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੀਏਯੂ ਕਿਸਾਨ ਮੇਲਾ, ਖੇਤਰੀ ਕਿਸਾਨ ਮੇਲਾ ਪਟਿਆਲਾ, ਸਰਸ ਮੇਲਾ ਅਤੇ ਰੰਗਲਾ ਪੰਜਾਬ ਮੇਲਾ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਕਮਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮ ਅਧੀਨ ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ ਕੇ ਵੀ ਕੇ, ਸੰਗਰੂਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ 150 ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੂਟੇ ਲਗਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਨੋਡਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਸਖੀ ਵਜੋਂ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਬੀਬੀ ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਸਮੂਹ ਔਰਤ ਵਰਗ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲੋਚਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਹੋਰਨਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿੱਤਾ-ਮੁੱਖੀ ਸਿਖਲਾਈਆਂ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕੇ ਵੀ ਕੇ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰਕੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੇਵੀਕੇ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ, ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰੰਗਲਾ ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਲੋਂ ਵੀ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2024 ਦੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਇੰਝ, ਆਪਣੀ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਸਦਕਾ ਬੀਬੀ ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸਰੋਤ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰੀ ਹੈ।

ਵਿਤਸਤਾ ਅਤੇ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਸੰਗਰੂਰ,
ਮੋਬਾਈਲ : 96467-42585

ਬੁਰਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘਣ ਤੇ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਨਾਵ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ?

ਡਾ. ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾ. ਅੰਤਰਾ ਗੁਪਤਾ, ਸਦਭਾਵਨਾ ਮੈਡੀਕਲ ਤੇ ਹਾਰਟ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, ਪਟਿਆਲਾ (ਮੋ: 9815200134, 9814514497)

ਅਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਕੁੱਝ ਗਲਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਉਦਾਸ ਜਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਨੂੰ ਗੁਆਚਣ ਦਾ ਗਮ, ਬਰੇਕਅਪ, ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵਿਅਕਤੀ ਅਕਸਰ ਵਿਆਕੁਲ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਤਨਾਵ ਦੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਧ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਓਵਰਆਲ ਹੈਲਥ ਉੱਤੇ ਵੀ ਭੈੜਾ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਡਿਪ੍ਰੈਸਿਵ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ, ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਘੱਟ ਰੁਚੀ ਵਰਗੇ ਲੱਛਣ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਕੰਮ ਧੰਦਾ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ

ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਦਾ ਇਲਾਜ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਥੈਰੇਪੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਮਾਹੌਲ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਤਨਾਵ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਦੁੱਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਣਾ ਇਕ ਆਮ ਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹੇ ਦੁੱਖ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੌਰ ਤੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਵਿਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਇੱਕ ਕਲਿਨੀਕਲ ਕੰਡੀਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਹਫਤਿਆਂ ਜਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੱਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਅਕਸਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਕਸਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭੁੱਖ ਦੀ ਕਮੀ, ਥਕਾਵਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣਾ, ਨੀਂਦ ਨਾ ਆਣਾ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਣਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਨਾ ਲਗਾ ਪਾਉਣ ਵਰਗੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਾ ਪਾਉਣ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਸਨਾ ਅਤੇ ਸੁਸਾਇਡ ਵਰਗੀ ਸੋਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪੀੜਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ ?

★ ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਫਤਿਆਂ, ਮਹੀਨਿਆਂ ਜਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਕੁੱਝ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਬਣੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ।

★ ਉਦਾਸੀ, ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਖਾਲੀਪਣ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

★ ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਅਕਸਰ ਡੇਲੀ ਲਾਈਫ ਸਟਾਇਲ ਤੇ ਵੀ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ, ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਸੈਲਫ ਕੇਅਰ ਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

★ ਸਰੀਰਕ ਲੱਛਣਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚ ਨੀਂਦ, ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਐਨਰਜੀ ਦੀ ਕਮੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜਰਨਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਇੱਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੌਰ ਤੋਂ ਗੁਜਰਾਨਾ ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਅਸਥਾਈ ਤੌਰ ਤੇ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਜਾਂ ਦਿਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤਨਾਵ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਠੀਕ ਹੁੰਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਰਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੌਰ ਤੋਂ ਗੁਜਰਨਾ ਅਕਸਰ ਬਰੇਕਅਪ, ਨੌਕਰੀ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁਆਚਣ ਵਰਗੇ ਕਾਰਣਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲਤ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਉਹ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਪਸੰਦੀਦਾ ਲੋਕਾ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਭੁੱਲ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹੈ।

ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ ?

★ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੌਰ ਤੋਂ ਗੁਜਰ ਰਹੇ ਲੋਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੁੱਟਣੀ ਜਾਂ ਬਰੇਕਅਪ ਦੇ ਕਾਰਨ ਤਨਾਵ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

★ ਮੂਡ ਸਵਿੰਗ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੁੱਸਾ ਆਣਾ ਜਾਂ ਰੋਣਾ ਨਾਰਮਲ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

★ ਰੋਜ ਚੁਣੌਤੀ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਤੇ ਖਾਸ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ।

★ ਇਸ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਰਿਕਵਰੀ ਦੀ ਆਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਦਾ ਇਲਾਜ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਥੈਰੇਪੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਮਾਹੌਲ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਤਨਾਵ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੌਰ ਤੋਂ ਗੁਜਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਤਨਾਵ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਕਾਫੀ ਆਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਡਿਪ੍ਰੈਸ਼ਨ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਤ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਤਨਾਵ ਘੱਟ ਕਰਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਸਪਾਸ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਖੁਸ਼ਨੁਮਾ ਮਾਹੌਲ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਮੁਸਕਾਨ ਲਿਆਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੋਰੋਮੰਡਲ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਲਿਮਟਿਡ ਤੇ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕ੍ਰਿਸ਼-ਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡਰੋਨ ਸਪਰੇਅ ਸੇਵਾਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੇ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕੰਪਨੀ ਕੋਰੋਮੰਡਲ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਮਹਿੰਦਰਾ ਐਂਡ ਮਹਿੰਦਰਾ ਲਿਮਟਿਡ ਨੇ ਖੇਤੀ ਉਪਕਰਣ (ਐਫ. ਈ. ਐਸ.) ਕਾਰੋਬਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼-ਈ ਨੇ ਕੋਰੋਮੰਡਲ ਦੀ ਡਰੋਨ ਸਪਰੇਅ

ਸੇਵਾ 'ਗ੍ਰੋਮਰ ਡਰਾਈਵ' ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤਕ ਭਾਈਵਾਲੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫਿਲਹਾਲ ਸੱਤ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰਾਜਾਂ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਤੇਲੰਗਾਨਾ, ਕਰਨਾਟਕ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰੋਮਰ ਡਰਾਈਵ ਨੂੰ ਆਰ. ਟੀ. ਪੀ. ਓ. ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪਾਇਲਟਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਫਲੀਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਰੋਮੰਡਲ ਦੀ ਡਰੋਨ ਸੇਵਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਸਥਿਤੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਡਰੋਨ ਸਪਲਾਈ, ਪਾਇਲਟ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸਹਾਇਤਾ ਇਸ ਦੀ ਸਹਾਇਕ ਕੰਪਨੀ, ਦਕਸ਼ਾ ਮਨੁੱਖੀ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਕੋਰੋਮੰਡਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੰਚਾਲਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਮੀਰ ਅਲਵੀ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਪੱਤਰ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਮੌਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਰੋਮੰਡਲ ਦੀ ਗ੍ਰੋਮਰ ਮੁਹਿੰਮ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਮਾਪਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਭਿਆਸਾਂ ਲਈ ਸਹੂਲਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੋਰੋਮੰਡਲ ਦੀ ਗ੍ਰੋਮਰ ਡਰਾਈਵ ਅਤੇ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕ੍ਰਿਸ਼-ਈ ਵਿਚਾਲੇ ਅੱਜ ਹੋਇਆ ਸਮਝੌਤਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਡਰੋਨ ਛਿੜਕਾਅ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬਣਾ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸਾਡੀ ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਲ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਉੱਦਮ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੇਮੰਤ ਸਿੱਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਫਾਰਮ ਉਪਕਰਣ ਸੈਕਟਰ, ਮਹਿੰਦਰਾ ਐਂਡ ਮਹਿੰਦਰਾ ਲਿਮਟਿਡ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼-ਈ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਰੋਮੰਡਲ ਦੇ ਤਜ਼ਰਬੇਕਾਰ ਉਤਪਾਦਕ ਡਰਾਈਵ ਫਲੀਟ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਡਰੋਨ ਦੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵਾਂਗੇ।

ਮਹਿੰਦਰਾ ਟਰੈਕਟਰਜ਼ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ

ਮਹਿੰਦਰਾ ਟਰੈਕਟਰਜ਼ ਨੇ ਕਿਸਾਨ ਦਿਵਸ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਅਣਮੁੱਲੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਇੱਕ ਫਿਲਮ ਦਿਖਾ ਕੇ ਮਨਾਇਆ। ਇਸ ਸਾਲ ਮਹਿੰਦਰਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਹਿੰਮ ਫੂਡ ਡਿਲੀਵਰੀ ਐਪਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਮਹਿੰਦਰਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਊਰਜਾਵਾਨ ਤੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਫਿਲਮ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਇਸ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਜ਼ਰੀਏ ਮਹਿੰਦਰਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਹੈਂਡਲ 'ਤੇ #ThankYouKisan ਹੈਸ਼ਟੈਗ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਿੰਦਰਾ ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿੱਤੀ ਸਕੀਮਾਂ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਹੱਲ, ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਟਰੈਕਟਰ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਪੋਹ

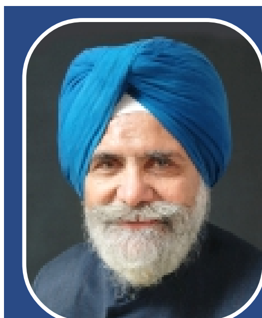

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਸਿਰਜਕ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸੀ ਸਿਰ ਤਲੀ ਉੱਤੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ। ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪੜਦਾਦਾ ਜੀ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਦੋਂ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਿੰਘ ਸੱਜਣਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਭੇਂਟ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਭਰੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢ ਕੇ ਇਕ ਸਿਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਆਪਣੇ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਪਿਆਸ ਮਿਟਾਵੇ। ਇੰਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਜਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਸਜਾ ਕੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸੇ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਊਚਨੀਚ ਤੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਮੇਟ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੰਘ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵੰਡ ਛਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਿਠ ਬੋਲੜਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਚੇ ਆਚਰਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਇਸ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਭੈਭੀਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਇਹ ਚੰਗਿਆੜੀ ਭਾਂਬੜ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਵੇ, ਸ਼ਾਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਝਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਭਾਰੀ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੇ ਗੜ੍ਹ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ 1701 ਤੋਂ 1704 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਪੰਜ ਵੇਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਚਾਰ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕੀਤੇ। ਪੰਜਵੀਂ ਵੇਰ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ। ਇਹ ਘੇਰਾ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਣ ਤਾਂ ਘੇਰਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਆਪਣੇ ਵਾਅਦੇ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਗੇ ਸਿਰਸਾ ਨਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜੱਥੇ ਬਣਾਏ ਗਏ। ਪਿਛੋਂ ਵੈਰੀ ਦਾ ਹਮਲਾ, ਅੱਗੇ ਹੜ੍ਹ, ਸਾਰੀ ਵਹੀਰ ਨਿੱਖੜ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਨਿੱਖੜ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਡੇਢ ਸੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੰਘ ਰਹਿ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦੋਂ ਰੋਪੜ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁੜ ਹਮਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜੇ ਅਤੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਪਛਾੜਿਆ। ਇਥੋਂ ਚਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਮਕੌਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੇਵਲ 40 ਸਿੰਘ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਬਾਕੀ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ। ਉਸ ਦਿਨ ਸੱਤ ਪੋਹ ਸੀ ਤੇ ਕੜਾਕੇ ਦੀ ਠੰਡ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਟਿਕਾਣਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੜ੍ਹੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀਆਂ ਇਥੇ ਵੀ ਪੁੱਜ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹਮਲੇ ਦਾ ਡੱਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਦੁਪਹਿਰ ਤੀਕ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਤੀਰ ਤੇ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜ-ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਦੋ ਜੱਥਿਆਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਥਾਪੇ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਮਰ 17 ਸਾਲ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਮਰ 15 ਸਾਲ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਜੈਕਾਰੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਟੁੱਟ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਆਹੂ ਲਾਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਾਮ ਪੀ ਲੈਂਦਾ। ਵਾਰੀ ਆਉਣ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤੋਰਿਆ। ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨੂੰ ਆਪ ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਕੰਧ 'ਤੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀਤਾ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਫੁਰਤੀ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਸਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਤ ਪੈਣ ਤੀਕ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ।

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਰੂ, ਰਹਿਬਰ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਲਈ ਤੋਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਿੰਨ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦੋਂ ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਕ ਥਾਂ ਘੋੜਾ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਕਮਰਕੱਸਾ ਖੋਲ੍ਹ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਉੱਤੇ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਆਖਿਆ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਹੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਹਨ ਕੋਈ ਆ ਕੇ ਆਪੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਵੀ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਆਏ, ਆਪਣੇ ਪੈਰੋਂ ਜੁੱਤੀ ਵੀ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹੀਦ ਨੂੰ ਛੂਹ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਦਲ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਪੁੱਜੇ। ਕੱਕਰੀਲੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਠੰਡੇ ਫਰਸ਼ ਤੇ ਬੈਠ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਉਮਰ ਨੌ ਸਾਲ ਤੇ ਬਾਬਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਉਮਰ ਸਤ ਸਾਲ ਆਪਣੀ ਦਾਦੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ਸਿਰਸਾ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਰਸੋਈਆ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ। ਓਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋਰਿੰਡੇ ਲਾਗੇ ਪੈਂਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਸਹੇੜੀ ਲੈ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਦਾ ਡਰ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇਨਾਮ ਮਿਲਣ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਨੀਅਤ ਵਿਗੜ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤ ਤੇ ਦੋ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੜਾਕੇ ਦੀ ਠੰਡ ਵਿਚ ਠੰਡੇ ਬੁਰਜ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲਣ ਲਈ ਡਰਾਇਆ ਤੇ ਧਮਕਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਡਰ ਅਤੇ ਤਸੀਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਨਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਟੱਲ ਰਹੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਿਰੜ ਤੇ ਸਿਦਕ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਵਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣ ਕੇ ਬੱਚੇ ਡੋਲ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਪਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉੱਤੇ ਇਕ ਇਲਾਹੀ ਨੂਰ ਸੀ, ਉਹ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਸਨ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਬੱਚੇ ਅਡੋਲ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ ਤੇ ਰਾਜ ਇੱਟਾਂ ਚਿਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਮਾਤਾ ਗੁਜ਼ਰੀ ਜੀ ਕੋਲ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੁਰਜ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜੇ ਪੋਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਜ਼ਾਲਮ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰਜ ਤੋਂ ਧੱਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਹੇਠ ਡਿਗਦਿਆਂ ਹੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਰੀਰ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਖਬਰ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ''ਸਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨਾਲ ਜ਼ਬਰ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਬੂਟਾ ਪੁੱਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।''

ਸਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਖਬਰ ਜਦੋਂ ਸੰਗਤ ਕੋਲ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਜਾਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਜਾਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਹਥਿਆਰ ਆਇਆ ਚੁੱਕ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਹ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ-ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲਦੇ ਹੋਏ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੁੱਜੇ, ਉਦੋਂ ਤੀਜ ਵਿਛੜੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਗਈ। ਜ਼ਾਲਮ ਫੌਜ ਵੀ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀ ਇਥੇ ਪੁੱਜ ਕਈ। ਘਮਾਸਾਣ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ। ਮਜ਼ਲੂਮ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ਾਲਮ ਬਾਜਾਂ ਦਾ ਡੱਟ ਕੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਮਰਜੀਵੜਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੁੜ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਹੌਂਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਲੜਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਜਿਹੜੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਆਏ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇੰਝ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਰੂਪੀ ਇੱਟਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਆਪਣੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹੀ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਵਜਾ ਕੇ ਜ਼ਾਲਮ ਰਾਜ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਲੋਕ ਰਾਜ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਇਆ।

RNI Regd. No. PUNPUN00806

ਜਨਵਰੀ-ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ,
ਸਾਬਕਾ ਉਪ ਡਾਇਰੈਕਟਰ
ਬਾਗਬਾਨੀ ਪਟਿਆਲਾ

ਉਹ ਬੂਟੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਦਸੰਬਰ ਜਨਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਤਝੜੀ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੱਤਝੜੀ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਝੜਨ ਕਰਕੇ ਬੂਟਿਆਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਠੰਡ ਦਾ ਵਿਪਰੀਤ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਸਾਰਣੀ-1 ਅਨੁਸਾਰ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਜਨਵਰੀ ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਲਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਉੱਕਤ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :

1. ਨਾਖ ਦੇ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ 5-6 ਸਾਲ ਬਾਦ ਸਪੱਰ (ਟੁੰਡ) ਉੱਤੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਫਲ ਤੋੜਨ ਸਮੇਂ ਸਪੱਰ ਟੁੱਟਣੇ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ।

2. ਆੜੂ ਪਿਉਂਦੀ ਹਾਈ ਡਿਨਸਟੀ ਨਾਲ 20' × 5' ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

3. ਅੰਗੂਰਾਂ ਦਾ ਫਲੇਮ ਸੀਡਲੈਸ ਅਤੇ ਬਿਊਟੀ ਸੀਡਲੈਸ ਵਰਾਇਟੀਆਂ ਪਰਪਲ ਰਸ ਦੀਆਂ ਹਨ।

4. ਆਲੂ ਬੁਖਾਰੇ ਵਿਚ ਸਤਲੁਜ ਪਰਪਲ ਵਰਾਇਟੀ ਦਾ ਫਲ ਵੱਡੇ ਅਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਇਕੱਲੀ ਵਰਾਇਟੀ ਨੂੰ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਸ ਲਈ, 85 : 15 ਅਨੁਪਾਤ ਵਿੱਚ ਸਤਲੁਜ ਪਰਪਲ ਅਤੇ ਕਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਵਰਾਇਟੀ ਦਾ ਫਲ ਸਾਈਜ਼ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

5. ਅਨਾਰ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਝਾੜੀ ਨਹੀਂ ਬਨਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਗੋਂ ਸਿੰਗਲ ਤਣੇ ਤੇ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਨਾਰ ਦਾ ਫਲ ਜਨਵਰੀ-ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਕਤੂਬਰ-ਨਵੰਬਰ ਵਿੱਚ ਆਵੇ, ਫੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਲੈਣ ਲਈ ਪਹਿਲ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

6. ਫਾਲਸੇ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਸਿੰਗਲ ਤਣੇ ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਫਲ ਵੀ ਮਈ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਪੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

7. ਅੰਜੀਰ ਦਾ ਫਲ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਪੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

8. ਕੋਈ ਵੀ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਾ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 2½' × 2½' ਜਾਂ 3' × 3' ਦਾ ਟੋਆ ਪੁੱਟਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਗਲੀ ਸੜੀ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ 50 : 50 (ਮਿੱਟੀ : ਖਾਦ) ਟੋਏ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਭਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਲਗਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵੱਤਰ ਆਉਣ ਤੇ ਬੂਟਾ ਲਗਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਲੈਵਲ ਤੋਂ ਟੋਆ 2-3 ਇੰਚ ਹੀ ਡੂੰਘਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਨ ਕਰਕੇ ਬੂਟੇ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਗਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

9. ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਬਾਗ ਲਗਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 10% ਬੂਟੇ ਵੱਧ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਕਿ ਬੂਟੇ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੁਰੰਤ ਬੂਟਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

10. ਬਾਗ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ, ਜਾਮਨ, ਦੇਸੀ ਅੰਬ, ਸ਼ਹਿਤੂਤ, ਬੋਗਨਵਿਲੀਆ, ਕਰੌਂਦਾ, ਜੱਟੀ ਖੱਟੀ ਆਦਿ ਹਵਾ ਰੋਕੋ ਵਾੜਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਗਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

11. ਬੂਟੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਜਾਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਾਗਬਾਨੀ ਬੋਰਡ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਨਰਸਰੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਖਰੀਦਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

12. ਪਿਉਂਦ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਫੁਟਿਆ ਫੁਟਾਰਾ ਲਗਾਤਾਰ ਤੋੜਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

13. ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਜਨਵਰੀ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ/ਅਡਵਾਂਸ ਬੁਕਿੰਗ ਦਸੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਕਰਵਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਹਲਕੀਆਂ ਅਤੇ ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਜ਼ਿੰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਾੜਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਪੱਤੇ ਪੀਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਉਪਰ ਵੱਲ ਮੁੜਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 600 ਗ੍ਰਾਮ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਅਤੇ 300 ਗ੍ਰਾਮ ਅਣਬੁਝਿਆ ਚੂਨਾ 100 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ। ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆੜੂ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਉਪਰ ਲੋਹੇ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 300 ਗ੍ਰਾਮ ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ 100 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਅਪ੍ਰੈਲ, ਜੂਨ ਅਤੇ ਅਗਸਤ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ। ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਲੂਚੇ ਦੇ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਕ ਦੀ ਘਾਟ ਅਕਸਰ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਵੀ 600 ਗ੍ਰਾਮ ਜ਼ਿੰਕ ਸਲਫੇਟ, 300 ਗ੍ਰਾਮ ਅਣਬੁਝਿਆ ਚੂਨਾ 100 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ। ਉਕਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੱਤਝੜੀ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਆੜੂ, ਨਾਖ, ਅਲੂਚਾ, ਅੰਗੂਰ, ਅਨਾਰ, ਫਾਲਸਾ ਆਦਿ ਦੀ ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਵਰੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ 300 ਗ੍ਰਾਮ ਬਲਾਈਟੌਕਸ 100 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ ਜਾਂ ਬੋਰਡੋ ਮਿਕਚਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਕਾਂਟ-ਛਾਂਟ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਤਕਨੀਕੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ-1 : ਜਨਵਰੀ-ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ

ਲ. ਨੰ.	ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਦਾ ਨਾਂ	ਵਰਾਇਟੀ ਦਾ ਨਾਂ	ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਬੂਟੇ ਅਤੇ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਲਾਈਨ ਦਾ ਫਾਸਲਾ
1.	ਨਾਖ ਪਿਉਂਦੀ	ਹਾਰਡ ਪੀਅਰ 1. ਪੰਜਾਬ ਨਾਖ 2. ਪੱਥਰ ਨਾਖ ਸਾਫਟ ਪੀਅਰ 1. ਪੰਜਾਬ ਗੋਲਡ 2. ਪੰਜਾਬ ਨੈਕਟਰ 3. ਪੰਜਾਬ ਬਿਊਟੀ 4. ਬੱਗੂ ਗੋਸ਼ਾ	25' × 25' 20' × 20'
2.	ਆੜੂ ਪਿਉਂਦੀ	1. ਸ਼ਾਨੇ-ਏ-ਪੰਜਾਬ 2. ਅਰਲੀ ਗਰੈਂਡ 3. ਫਲੋਰਡਾ ਪ੍ਰਿੰਸ 4. ਪ੍ਰਤਾਪ	22' × 22' 20' × 20' 20' × 5'
3.	ਅੰਗੂਰ	1. ਸੁਪੀਰੀਅਰ ਸੀਡਲੈਸ 2. ਫਲੇਮ ਸੀਡਲੈਸ 3. ਬਿਊਟੀ ਸੀਡਲੈਸ 4. ਪਰਲਿਟ	10' × 10'
4.	ਆਲੂ ਬੁਖਾਰਾ	1. ਸਤਲੁਜ ਪਰਪਲ 2. ਕਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ	20' × 20' 20' × 5'
5.	ਅਨਾਰ	1. ਭਗਵਾ 2. ਗਨੇਸ਼ 3. ਕੰਧਾਰੀ	10' × 10'
6.	ਫਾਲਸਾ	ਦੇਸੀ/ਲੋਕਲ	5' × 5'
7.	ਅੰਜੀਰ	ਬਰਾਊਨ ਟਰਕੀ	20' × 20'

ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਫਰ
ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ
ਵਟਸਐਪ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ
ਸਿਰਫ 100/-* ਰੁਪਏ

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ
ਵੱਲੋਂ
ਕਿਸਾਨ ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਡੀਲਰ/ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਟਰਾਂ ਲਈ
ਚੰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੂਟ
ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਦੇ
ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ 500/- ਰੁਪਏ
ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ 750/- ਰੁਪਏ
ਇੱਕ/ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੱਟਸਐਪ ਰਾਹੀਂ ਸਰਵਿਸ ਮੁਫ਼ਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ।

KHETI DUNIYAN
TID - 62763351
ਚੰਦੇ ਭਰਨ ਲਈ QR ਕੋਡ ਸਕੈਨ ਕਰੋ।

Excellence in Agri Info
KHETI DUNIYAN
An Exclusive Agril. Weekly
ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ
ਕੇ. ਡੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਰੋਡ, ਨੇੜੇ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਾਰਕਿਟ, ਪਟਿਆਲਾ-147001
ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ : ਮੋ. 90410-14575
Website : www.khetiduniyan.in
E-mail : khetiduniyan1983@gmail.com